

O staroj zagrebačkoj trgovini.

Čitao u sjednici historičko-filološkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 18. listopada 1893.*

† PRAVI ČLAN IVAN TKALČIĆ.

Uvod.

U poviesti čovječanstva vrlo znatno mjesto pripada trgovini, jer ona zbližava i međusobno upoznaje razne narode, unaša i unapređuje prosvjetu, stvara, množi i olakoćuje prometna obćila, diže gradove i nastoji o obranbenoj sili, da njezin je napredak i razvitak jedino i najtočnije mjerilo kulturnoga i političkoga stanja svakoga naroda.

Dolikovalo bi doduše, da s ovoga mjesta progovorim o staroj hrvatskoj trgovini u obće, ali žalibog s nestašice objelodanjenih povjestnih vrela nije to za sada moguće, pak ću ovu razpravu stegnuti samo na staru zagrebačku trgovinu, ali ni ovdje ne ćemo naići na kakovu veliku ili svjetsku trgovinu, jer grad Zagreb niti je pomorski grad niti je u ovo doba pućanstvom na veliko naseljen bio; ali ipak uzprkos svemu tomu, kad je utemeljenjem biskupije zagrebačke (g. 1093.) postao duhovnim središtem Posavske Hrvatske, a povišen (g. 1242.) na slobodni kraljevski grad postao zakonitim i stalnim sielom ne samo župana zagrebačkoga, već i hrvatsko-slavonskih vojvoda i banovâ, razvijao se i razvio u toliko, da se u njemu digla i središtem postala domaća trgovina s ove strane Velebita, koja je prolazila na hrvatsko more i primorje, na rieke: Unu, Kupu, Savu i Dravu, a odavde dalje u druge pokrajine i zemlje, a s njih opet natovarena novom robom u Zagreb.

---

* Rasprava se po zaključku historičko-filološkoga razreda od 5. prosinca 1906. priopćuje onako, kako je nađena u ostavštini pišćevoj, ako i nije dovršena.

I. Zagrebački obrtnici i trgovci, njihove zadruge, cehovi, uprava i nadzor.

U koliko ne ima sumnje, da je druge polovine VII. vieka ili dolazkom Hrvatâ naseljen bio i Zagreb hrvatskim življem, u toliko je takodjer i vrlo razumljivo, da se njegovim povišenjem na slobodni kraljevski grad sa povlasticami gradjanom udjeljenimi počeo naseljavati i množiti stranim življem, naročito obrtnici i trgovci želećimi steći građansko pravo, koje u srednjem vieku nije samo bilo vrlo častno, već pravo rekavši i korisno; jer slobodan i kraljevski grad, već kao takov, stajao pod osobitom zaštitom krune, štićen protiv samovolje plemstva. Od ovo dakle doba počinju se spominjati u Zagrebu četiri narodnosti: hrvatska, njemačka, talijanska i ugarska, što je mnogo doprineslo k razvitku obrta i proširenju trgovine.

I njegov zemljišni položaj: naime velika i plodna ravnina Zagrebu na jugu, s istoka i zapada izpremiešani dolinama brežuljci, a na sjevernom mu zaledju oduga gora uz obližnja napućena sela — mnogo doprinese takodjer, da su u promet došli i proizvodi poljodjelstva, stočarstva i šumarstva, i to: od poljodjelstva i vrtlarstva: pšenica, raž, ječam, zob, bar i sierak, konoplje i lan, bob, pasulj, leća, hmelj, mak, bijeli i crveni luk, zelje i ostale vrste povrća; od voćarstva: domaće voće; od vinogradarstva: vino; od pčelarstva: med i vosak (med prodavao se ili čist ili u saću, a vosak na vagu ili pojedini voštani sirci); od stočarstva: konji, volovi, krave, ždrebad, telad, koze, janjci, krmei ugojeni i ne ugojeni, kože ne ustrojene, pak mlieko, sir, maslo, slanina i svježa i podudjena; od divljačine: srne, vepri, zecovi, kune i koža divljačine; uz domaću perad donášahu na trg i divlju: patke i guske, a riedko i labude; od ribâ pak sve vrste uhvaćenih u Savi i njezinih pritocih: svježih, osoljenih i na dimu sušenih; napokon od proizvoda šumarstva: drvo za ogriev, piljenice za kućnu potrebu i razno drveno što kućno posudje što gospodarstveno orudje, dok jelovima daskami obskrbljivahu nas obližnji Slovenci doplaviši ih Savom do Zagreba.

Što se tiče obrtnikâ i zanatnikâ, koji, budući da u ovo doba nije bilo tvornicâ u Zagrebu, izradjivahu robu svojom rukom, često uz jednoga ili dva pomoćnika, a često i sami, ili obavljahu zanat, to u razdoblju, o kojem se govori u ovoj razpravi, spominju se što na hrvatskom, što opet na latinskom jeziku ovi obrtnici i

zanatnici: bačvari za vinsko posudje, lagve i škafe; brijači, koji uz brijanje puštavahu krv, stavljahu rogove i vadjahu zube, a kadkad obavljahu i ranarnički posao; brusari; cestari (cest = mač) izradjivahu mačeve i bodeže, pak ih i čišćahu (purgator gladiatorum); ciglari; čavlar i za veće i manje čavle; češljari; čizmari dolaze pod skupnom riečju: postolari (sutores), premda bijaše posebna vrsta obrtnika za obuću; gumbari za mužkaračke pojasne gajtane i gumbe; hlebopeki, kojom se narodnom riečju riedko označivahu mužkarci, već obično žene, jer one su se najviše bavile pečenjem kruha i peciva; iglari ili su sami pravili velike ili male igle i bumbače ili ih samo prodavali; irhari, koji alaunom ugotavljahu kožu ovčju, kozju, vučju, lisicju ili dabrovu (pelles irha, cutes caprinae, bursinas, ovinas, castoreas); kamenari tesahu kamen za gradju, dok kipari kao umjetnici obavljahu vještačke kamenarske radnje, n. pr. grobne spomenike i slično; klobučari trgovahu ne samo ugotovljenom vunom (vellera pileatorum) za klobuke, već i sami izradjivahu klobuke za gradjane, seljake, svećenike i vojnike (pileum sacerdotale, pilei husaronum); ključari isto što i lokotari za ključanice, lokote, ključeve i drugi finiji željezni posao, dok krupniji obavljahu kovači, kao podkivanje konja, okivanje kolâ, ili kovanje lanaca, gvozdениh ladic (scrinea ferrata), sjekirâ, lopatâ, motikâ, grebenâ (dentalia ferrea); kositrari ljevahu kositrene zdjele, tanjуре, solenke; kožari, krznari ugotavljahu krznena odijela, a naročito šube; krojači uz gradjansko odijelo šivahu i seljačko iz darovca (caligae griseae albae, caligae rusticales, manticae); lončari, lučari pravljahu lukove za strjelice; mesari; mlinari; mošnjari ugotavljahu seljačke torbe, a i gradjanske mošnje viseće o pojasu na vrci preko ramena, u kojih se nosio ili novac ili rubac il slično što; nožari pravljahu noževe, kosiere; oklopnari za gvozdene oklope; ostrugari, koji se obično spominju njemačkom rieči „gurtler“, a riedko latinskom „calcaripar“; pivari su varili pivo; poplatari bijahu isto što i postolari, jer su i jedni i drugi šivali i krpali cipele i podplate prodavali; puškari spominju se u kasnije doba kao popravljajući bojnih sprava; rešetari radili su sita i rešeta (cribra sitaria, farinaria, frumentaria) i drugo drveno posudje za kuhinju, kao drvene žlice, tanjуре i zdjele, i tim trgovali; riznari isto što i sukarni, trgovci suknom; rogožari pleli su od rogoza hasure i rogožare; sapunari radili su prostiji sapun i ljevali lojane

svieće: sedlari su radili sedla; sitari bit će isto što i rešetari; stolari su radili domaće pokućstvo: postelje, stole, klupe, a redje stolce; svjećari, kako držim, nazivahu se samo voštaničari, koji su ljevali voštance; strjelari su kovali strjelice; štitari su radili štitove, većinom pletene od vrbova šiblja, a debelom kožom nadvučene; šporari bijahu isto što i lokotari ili ključari; tačkari ili tokari; tesari; tkalci za platno, a i za grimiz (textor purpure et veluti); tulari su pravili tulce za strjelice; urari bijahu kovači, ali finije vrste, za ure po zvonih; užari; varge bijahu niža vrsta čizmarâ ili postolarâ, jer su sami priugotavljali surovu kožu, od koje su dretvom šivali škornje (oereae) bez petićâ za seljake i sirotinju; voščari isto što i svjećari; vuzdari isto što i remenari; zlatari naročito za crkveno posudje i ostalu njezinu porabu, a i za gospodski nakit, naročito ženski (legibullum de corallo cum nodis argenteis); napokon biva spomen i zvonoljevcu, koji je uza zvonove ljevao i bojne sprave, lumbarde. Ovamo možemo ubrojiti: gudače i svirače (fistulator); knjigopisca (scriptor librorum); knjigovežu; slikara (pictor) i rezbara u drvo (sculptor), jednoga i drugoga ponajviše za crkvene radnje.

Uz obrtnike i zanatnike razvio se i trgovački stalež, koji je obrtničkom radnjom trgovao, u koliko to nisu sami obrtnici htjeli, a za porabu gradjanstva i obrtnikâ, i to većinom na izvanjskih tržištih kupovao i u Zagreb dovažao potrebiti živež i robu i ovdje prodavao, i to južne proizvode iz Italije preko Rieke, Senja i Bakra, a sjevero-zapadne većinom iz Njemačke.

Zagrebački trgovci bijahu raznoliki; neki trgovahu, ali u veće, pojedinom robom, n. pr. suknom, platnom, solju, živom, ili južnimi plodovi, pak ih nazivahu „trgovce“, no često su im nadjenuli i ime robe, kojom su trgovali, a kasnije je i njim i njihovoj unučadi to ostalo kao pridjevak, n. pr. platnar, solar, suknar; a bilo je i takvih, koji su tržili raznu robu u malom, naročito južne plodove; takove je narod zvao „kramari“. Nalazimo kadkad i koju viest, da su se dva trgovca udružila i zajednički trgovala; ovakva trgovačka udružba bijaše u ono doba prozvana: „ketuševina“.

Od robe, koja se iz tudjinštine uvozila u Zagreb trgovine radi, po tadanjih zagrebačkih tridesetničarskih slabo sačuvanih zapisnicih „Regesta Tricesimae“, a pisanih rukom nevještih tudjemu jeziku i pravopisu, pobrojiti ćemo neku ponajviše onako, kako je upisana,

i to od južnih plodina: šafran, papar, orešak, slador žuti i bieli, ulje, malvazija, smokve, ružički, limune, narandže, mandule, riža, cimet, muškatovo cvieće (flores muscati), muškato orah (nux muscati), evebe (uva passa), gjumbir (zinziber), bresilica (?), calibris (?); zatim sol, jegulje, haringi i ostrige (piscēs polipi), pak fini kožni sapun (smigma), salitar, alaun, smola, vitriol; još konjska struna, staklo, papir; a za odielo razne vrste platna (sindon) kao: tropay, galler, i prostijega za podstavu: tela rubra, tela viridis; razne vrste svile: sericum flat, sericum cramesini; a od sukna: sukno zlatom protkano (de panno aureo), zatim vratislavsko, kolinsko i talijansko s ovimi vrstami: krentuh, tinkespiller, granat de ottanto, skarletin, mezopan, stamet = exametum, wyzin, mokoyar, porgomar conop-silis coloris, taffut, septuh, purpur, kamoka, camatoto deaurato, cetenino, cimbaloto, raso, veluto; a uz to svileni konei i svilene resice zlatom protkane, ćilimi (tapete), pamuk; od koža: kordovan i razne vrste divljačne kože; od rudâ: zlato, srebro, bakar, željezo, kositar, olovo, ocal; napokon i gotova odjela i obuća; od oružja: štitovi, lukovi, sablje, a kasnije puške i kubure; a kad je padom Bosne (god. 1463.) Turčin postao našim susjedom, uvažali su se odande i turski proizvodi.

Spomenuvši razne zagrebačke obrtnike i trgovce od njegovih četiriju narodnosti: slavenske, njemačke, talijanske i ugarske, ako i ne možemo točno opredieliti, koja se narodnost pretežnije bavila kojim obrtom ili trgovinom, treba da spomenem, da su se iz početka počele udruživati pojedine narodnosti svaka za sebe radeći, ako su se i sastojale od raznih obrtnika i trgovaca, o zajedničkom udružnom boljku i prometu udrugarâ, a ovakove narodnostne zadruge zvale su se ili „confraternitas“ ili „kalendinum“ ili „kalandas“, kako dolaze u najstarije doba u gradskih zapisnicih: „confraternitas selavonicalis“, „kalendinum Latinorum“, „kalendinum Theuthonicorum“; što ugarskoj zadruzi nigdje ne ima spomena, čini se, da su Ugri slabo naseljeni bili u Zagrebu, kad ne mogahu stvoriti ni zadruge. Ali malo po malo, kad su se razni zagrebački doseljenici nastanili ovdje za stalno i postali građani, počelo je i među njimi i među urodjenici Slaveni jenjavati ono posebno narodnostno obilježje, smatrajući se svikolici ukupnimi građani jednoga zajedničkoga grada, počelo je nestajati prvobitnih narodnostnih zadruga, pak su se stvarale nove, i to obrtne, koje stvarahu obrtnici i razne narodnosti, ali jednoga ili sličnoga zanata, da zajednički nastoje o promicanju svoga zajedničkoga obrta,

o njegovoj zaštiti, u obće o svojem boljku. U koliko su nam se u gradskih zapisnicih sačuvale vesti, najstarija takova obrtnička zadruga bila bi postolarska ili šošatarska: „kalendinum sutorum“, kako je ubilježeno već god. 1377., a kad se istodobno u samom Zagrebu njegovo podgradje spominje imenom „vicius Theutonorum seu sutorum“, nagadjamo, da se je ova obrtna zadruga pretežnijom česti sastojala od njemačke narodnosti, a opet za nekoliko godina kasnije t. j. god. 1387. spominje se i klobučarska zadruga: „kalendinum piliatorum“, a uz nju i mesarska: „calendinum carnificum“, a bilo ih je za stalno i još više tečajem XIV. vieka.

Ovim obrtnim bratovštinam bijaše glava dekan, koga su zadrugari birali svake godine, obično na svetak zadrudnoga patrona; jer svaka si je obrtna zadruga izabrala kojega svetca za svoga patrona ili zaštitnika; njemu je obično podigla u župnoj crkvi sv. Marka i oltar, na kojem se svakoga mjeseca čitala po jedna sv. misa, kojoj su svi bratovštinari morali prisustvovati. Imala je i posebnu zastavu, pod kojom su bratovštinari išli u svečanih prohodih; a imala je i vlastite voštanice, prozване „kaleduške“, koje su palili na sprovodu kojega svoga sučlana. Dekan je u sjednici razpravljao s bratovštinari pojedine obrtničke spore, kad su nastali među članovi, upravljao novčanom i nekretnom zadrudnom imovinom i o tom polagao račune, a brinuo se za uboge i bolestne bratovštinare.

Zakone, po kojih se upravljala svaka bratovština, stvorila si je ona suglasno sa gradskim poglavarstvom, pak su s toga zadruge kao takove stajale pod glavnim nadzorom gradskoga vieća, koje im je sudilo ne samo u parnicah, koje se nisu mogle riešiti u samoj zadruzi, već si je prisvojilo i pravo glavnoga nadzora nad obrtom i trgovinom i bdilo, da ciena robi ne bude pretjerana, a naročito onoj, koja je svakomu prieko nuždna, kao hrana, piće i odielo, pak je prema tomu odredjivalo i oglašivalo razne ciene, ustanovljivalo o pridu trgovačkom, o mjerah i vagi, o prometnih obćilih, napokon se je staralo, da roba, kojom se trguje, bude zdrava.

Za sve ovo, što spomenuh, dok su obrtne zadruge stajale samo pod vrhovnim nadzorom gradskoga poglavarstva, sačuvale nam se je i nekoliko njegovih odredaba, koje se tiču obrta i trgovine. Evo ih:

God. 1357. dne 19. maja odredi gradsko poglavarstvo: „da ljudi izvangradski ne smiju prodavati soli mjericom (metretella) po dinaru ili po dva dinara, nego samo gradjani; a oni da ju prodavaju samo mjerom, i to: stârom ili pol stâra“.

God. 1360. dne 26. juna odredi gradsko poglavarstvo suglasno sa celom obćinom: „tko bude god toćio vino krivom mjerom (cum falsis pintis), a bude pronadjen i prijavljen, da za prvi i drugi put gubi vino, koje toći, od koga će dva diela pripasti sudcu, a treći dio onomu, koji je kriveca pronašao i prijavio; a pronadje li se u tomu i trećom, gubi takodjer vino, koje toći, koje će se opet deliti u dvoje, kako je rećeno, a povrh toga platit će globu, kakovu mu obćina odmjeri“. Iste godine mjeseca maja zabranilo je gradsko poglavarstvo, da nitko ne smije ni na konjih iznositi ni na kolih izvoziti iz grada nikakova žita.

God. 1362. mjeseca jula ustanovilo je gradsko poglavarstvo cjenik za postrizaće sukna: „da kolinsko sukno moraju strići i gladiti lakat po dva dinara, a samet (schametam) lakat po dinar; a tko uzprkos ovoj odredbi bude zahtievao veću plaću, globit će ga za prvi put sa šestdeset dinara, drugi put jednom markom, a trećom zatećena protjerat će ga iz grada“.

Godine pak 1377. za nastupa sudćevanja Frana sina Mar . . . stvoreno je i od obćine odobreno: „da počevši od Martinja koji-godj inostranae doveze u grad novo vino, da ga sâm ne smije toćiti sa kolâ, već ga mora prodati kojemu gradjaninu, a kupac morat će prije priseći pred sudcem, da ga je sâm kupio, a ne u ortaćtvu; ako krivo prisegne, da plati globe dvanaest dinara; jedino o Margaretinskom sajmu dopušteno je stranim toćiti sa kolâ, ali samo svoje vino, i to na gradsku mjeru“. Zatim: „da mesari ne smiju od kožarâ ni od stranaca, koji surovom kožom trguju, kupiti nikakovih koža osim zvjerskih, bilo na trgu ili u svratištu; tko bi radio protiv ove odredbe, kaznit će ga za prvi put sa šestdeset dinara, drugi put sa tri pense, a trećom protjerat će ga iz grada“. „Postolari, koji trguju podplati i podglavicami, moraju valjane i velike podplate za odrasle ljude prodavati za pet dinara, a podglavice za šest dinara; a manje podplate i podglavice, kako se pogode; prestupnik ove odredbe kazniti će se“. „Kovaći za podkivanje svih četiriju kopita konja, bilo velikih ili malih, da ne uzimaju više od dvanaest dinara, pod rećenom prietnjom“.

God. 1383. odredilo je gradsko poglavarstvo suglasno sa obćinom: „da nijedan zlatar ne smije raditi za prodaju, niti primati

u radnju takova srebra, u kojemu ne ima jedne trećine bakra, a dvie trećine čista srebra; tko protivno uzradi, zatečen prvom, globit će se sa šesdeset dinara, drugi put jednom markom, a s isto toliko i treći put, a počini li četvrti put, poglavarstvo zabranit će mu radnju u gradu“.

Godine pak 1388. odredi gradsko vieće: „da svaki kovač, koji bi uskratio ustupiti gradjaninu stolčić podkivač (babbacus denegaret), ili mu ne bi htio podkovati konja, da plati bez milosrdja za globu jednu marku“. Jošte: „da nijedan postolar ne smije prodavati par dobrih većih cipela za više nego za osam križanaca ili dinara“. Napokon: „da gladitelji sukna (cimator) od onoga sukna, kojega lakat vrijedi forintu ili više, ne zahtievaju za gladjenje više nego dva solda; a kojega je sukna lakat izpod forinte, da uzimaju za gladjenje samo jedan soldo“.

God. 1390. odredilo je gradsko poglavarstvo i zastupstvo: „da nijedan stranac ne smije kupiti sâm za sebe jedan stâr soli, već dvojica zajedno i sol si podieliti; ako li za više stranaca kupi stâr soli i oni si ju medju sobom podiele, to takov kupac da gubi kupljenu sol“.

Za XV. viek imademo više poglavarstvenih odredaba, koje se tiču obrta i trgovine, a naročito od god. 1425. stvorenih za sudčevanja Andrije, sina Petrova, koje je i ciela občina odobrila; evo ih doslovce:

O mjerah i vagi: „Svaki štacunar ili trgovac da imade prave i točne mjere, vage, a refove posebice za sukno, a posebice za platno; ako li ih izkrivi, to će mu se roba, kojom trguje, zaplieni od gradskoga poglavarstva. Sukno da ne mjeri mjerom, kojom se mjeri platno, ni platno mjerom, koja je za sukno; prekrši li to, izgubiti će svu zalihu i sukna i platna“. „U svakoga trgovca da su mjere obilježene i gradskim pečatom i pečatom onogodišnjega sudca, i to mjere za vino i za žito, po imence: pol kabla, četvrt kabla, ali da su prije izmjerene gradskom (kamenom) mjerom; pak i mjere za vino: polići ili pinte i četvrti polića; budu li mjere krive, da ih gradsko poglavarstvo zaplieni“. „Svaki trgovac ili štacunar, a i drugi tko mu drago, tko ulje, papar i drugu robu trži na vagu, da ne upotrebljava druge teže za funtu, već samo njemačku, pod gubitak robe, koju prodaje, a uza to platit će još i globe šest maraka dinarâ“.

O cieni i pridu: „Trgovac ne smije na jednoj funti ulja uzeti više prida od dva dinara; uzme li više, gubi ulje“. — „Hljebarica

na jednom kablu brašna, uračunavši i mekinje ili posije, da ne uzima više prida od četrdeset dinara. — Hljebarica pak, koja ima vlastitu peć, mora osim hljeba peći i perece, pak dvanaest pereca prodavati po dinaru; ne bude li uz hljeb i perece pekla, globit će ju sa šestdeset dinara“. „Svaki postolar da jedan par velikih radničkih cipela prodaje za osamnaest dinara, a manjih za četrnaest dinara; ako li prodaje skuplje, platit će globu“. „Za podšav starih cipela i čizama ne smije zahtievati više od tri dinara; a kad daje sâm kožu za podglav ili za podplate, tada može uzeti četrnaest dinara; uzme li više, zaplienit će mu postole“. — „Rakari da dvanaest velikih ili dvadeset četiri mala raka prodavaju za dinar; tko bi tražio više, gubi rake“. — „Lončari da na javnom trgu prodavaju lonce i peharce potrebite za krčmare, a četiri peharca da dadu za dinar; ako li uz lonce ne donesu peharaca na trg, to će im gradski prisežnici za prvi put zaplieniti lonce, a za drugi put pedepsat će ih većom globom“.

O preprodaji: „Gradski ribari, koji su s ovaj kraj Save, da ne kupuju riba od prekosavskih ribara, jer će im tako kupljene ribe zaplieniti; već treba da ribe prodavaju oni ribari, koji su ih pohvatali“. — „Nijedna piljarica ne smije do podneva prekupiti nijednu robu, već valja da ju građani kupuju za sebe, a koja bi se usudila počiniti što takovo, gradski će joj prisežnici zaplieniti kupljenu robu“. — „Nijedan štacunar ili kramar kao ni krojač da do podneva ne kupuje platna (na trgu), da ga preproda, već treba da ga tada samo građani kupuju za sebe“. — „Ni domaći čovjek ni inostranac da do podneva ne kupuje ni zobi ni siena ni žita, da ga preproda, jer samo gradjanom pripada pravo ovimi poljodjeljskim proizvodima obskrbiti kuću; a tko bi uradio protiv toga, gradski će prisežnici zaplieniti mu kupljenu robu“.

O zdravlju: „Ribari, koji dovezu na trg osušenu ribu, da ju ne izovaraju po kućah, već da ju, stojeći na trgu, tri dana prodavaju; oni pak ribari, koji svježu donesu na trg, da ju prodavaju: u korizmi, dok veliko zvono ne zazvoni (na propovied), a u ostalo doba godišta da ju trže samo do podne, jer ribam, koje će do podne ostati neprodane, gradski će dekan dati po prezivaču poodsiecati repove“. — „Nijedna hljebarica ni solarica ni piljarica stojeći ili sjedeći na trgu kod svoje trgovine, kao: kruha, soli ili jestiva, da ne prede niti tke, jer se može stupami ili pozderjem natepsti hrana, a ljudi okužiti; koja ovu zapovied prekrši, platit će za prvi put šestdeset dinara, za drugi tri pense dinara, a zate-

čena trećom gubi robu, kojom trguje“. — Napokon: „Svatko, tko svoju robu doveze ili donese u grad na prodaju, da ju ne prodaje po svratištih, već na trgu; ako bi ju ne znajući za ovu odredbu prodavao u svratištu, svaki gostioničar, budući da mu mora biti ovakova zabrana poznata, platit će globu za robu prodanu u svratištu, koju će si globu podijeliti sudac sa prisežnici“.

Napokon još iz prve polovine XV. vieka, dok je obrt i trgovina stajala samo pod gradsko-poglavarstvenim nadzorom, imademo i ove dvije odredbe, jednu od god. 1436., kojom određuje gradska občina, da svaki stranac bez razlike smije u gradsku občinu dovoziti žito, vino i ostalu robu i ovdje ju gradjanstvu prodavati; a da prestane svaki priepor o valjanosti mjere, dao je gradski sudac suglasno s občinom god. 1442. izklesati četvrtinku i poluvaganicu, a obje mjere lancem učvrstiti o kamen stup tik crkve sv. Marka, da budu za slučaj kakova spora za porabu domaćim i stranim trgovcem.

Uz ove gradske odredbe, koje su se odnosile na obrt i trgovinu, dok je jošte zagrebačko gradsko poglavarstvo vodilo glavni nadzor nad jednom i drugom, nailazimo, ako i kasno t. j. prema svršetku XVI. vieka, i na toli nuždu za ono doba obrtničku i trgovačku prisegu, za koju držim, da je postojala već u XV. vieku, a glasi: „Tako tebe gospodin Bog stvoritelj neba i zemlje pomози, da ni ti ni tvoja deca već (više) od toga srebra i od teh penez ni od marhe nimaš ni v pologu ni na zakladi ni posudbe ni vu skrovu, od ke bi ti ali tvoja deca hasen ali korist čakala, gdagodi, po sem sega, od seh dob. — Tako tebe gospodin Bog pomози. Amen“.

Pomenute gradske odredbe dostatno su stezale ili ograničavale domaći obrt i trgovinu, pak zagrebački trgovci i obrtnici trgujući izvan domovine, naročito po Njemačkoj, opaziše, kako se ondje iz raznih obrtničkih udruga stvaraju cehovi stojeći pod glavnom zaštitom krune, a u tim većoj nezavisnosti spram gradske občine, pak se i u Zagrebu počelo nastojati o uredjenju cehová; a kako iz jedne viesti zaključujemo, to bi bilo nekako sredinom XV. vieka, jer nam se listina od 6. marta god. 1453., kojom kraljevski taverinik Ulrik, sin Ivana Kanižkoga, kori zagrebačku gradsku občinu, što nimalo ne haje da obdržava one odredbe i ustanove, koje je netom uglavila s njim glede obrtnika i trgovaca: „quomodo videlicet universitas (t. j. poglavarstvo) dispositiones et constitutiones, nuper nobis apud vos et vestri in medio existentibus, in nonnullis laboratorum et artificum in eodem vestri medio residen-

cium factas, per nos et vestram consuetudinem actas et dispositas, per ipsos artifices et laboratores conservare et tenere minime curassetis“; pak strogo zapovijeda gradskom poglavarstvu, da toliko postolare (koji su mu se glede toga pritužili), koliko i sve ostale obrtnike i zanatnike ne smeta u njihovih obrtnih slobodinah.

Iz ovoga pisma razabiremo i to, da su se za uvođenje cehová prvi digli postolari (koji, kako već spomenuh, odlučnom većinom bijahu Niemci, pak ovo cehovsko pitanje, koje se u Njemačkoj već podpuno razvilo, unesli i u Zagreb), a razumieva se, da su i druge narodnostne obrtno zadruge pristupile uz njih, da se i one pretvore u cehove.

Napokon je ovaj cehovski pokret brzo i uspio, jer već mjeseca augusta god. 1466. kralj Matijaš boraveći u Zagrebu potvrdi postolarski ili šoštarski ceh: „ut iidem artes ipsorum eo liberius exercere valeant“, propisavši mu ove ustanove: „da su si vlastni stvoriti poseban ceh i izabirati za to svake godine dekana, koji će njimi ravnati i rješavati sve priepore, koji bi se u poslovih njihova obrta zametnuli među majstori; pak da nijedan čovjek ne smije nijednoga majstora ili ceh, i to u stvarih tičućih se samo njihova obrta, ni tužiti ni gradski ga magistrat pozivati preda se, dok se razpra ne pretrese i ne razpravi prije u samom cehu. — Zatim da nitko ne može postati majstorom, tko nije podpuno vješt svomu zanatu i koga ceh takovim ne prizna, a cehovski dekan ne primi; a takov novi majstor platit će pristupnine ili ceharine u cehovsku ladicu tri forinta, a dekana i majstore počastiti jednim objedom. — Još da nijedan postolar, koji nije u cehu, ne smije u gradu raditi postolarski posao; ako bi se pak tko usudio, neka mu cehovski dekan zaplieni robu i meštiju. — Nijedan inostranac ili trgovac ili ikoji obrtnik ni cipele ni drugu postolarsku radnju ne smije prodavati u gradu, jedino u sajamno doba, a tko bi se drznuo što takovo učiniti, neka mu cehovski dekan zaplieni svu robu; stoga se nalaze gradskim kapetanom, podkapetanom, sudcu, pri-sežnikom i svemu gradjanstvu, da cehovske slobostine poštuju i brane, a naročito da majstore u obrtnih poslovih njihova zauata ne zovu pred gradski sud“.

Iste godine i dana potvrdio je u Zagrebu kralj Matijaš i pod istimi povlasticami novi ceh, koji su zajedno za sebe stvorili zagrebački krznari, uzdari i remenari, ali s takovom primjetbom, da će majstor primljen u ovaj ceh platiti kao ceharinu dva forinta u cehovsku ladicu i dati četiri funte voska za cehovski oltar. —

K ovomu cehu dozvolom kralja Matijaša pristupiše god. 1480. i sedlari.

Eto tako su se polovinom XV. vieka u Zagrebu iz narodnostnih udruga malo po malo razvijali i ostali „plemeniti cehovi“ pod zaštitom krune i podpunom samoupravom u poslovih tičućih se ceha ili cehovskoga obrta; ali ako je i bila pojedinim cehovom zadaća što veće i slobodnije promicanje svoga obrta, uza to bilo im je jošte glavno obilježje i kršćansko i humanitarno, kako prodire iz njihovih statuta negdje u kratkih crtah, a negdje obširnije prema tomu, da li si je ceh stvarao sam statute ili je prihvatio izradjene već statute drugoga ceha, pak ih prilagodio, što je u srednjem vieku običajno bilo, svomu cehu, kako su to učinili god. 1521. zagrebački ostrugari, bravari, kovači i cestari (mačari) poprimivši za novi svoj ceh statute križevačkih ostrugara, bravara, kovača i cestara.

Budući da su ovi statuti najpodpuniji od svih onodobnih cehovskih statuta, to će po njih naertati sav ustroj sredovječnih naših cehova i njihovu upravu.

Glavni zaštitnik i nadzornik svakoga ceha bila je kruna t. j. vladar, a njezin zamjenik ili predstavnik gradsko poglavarstvo, pak se zato odmah u 1. točki ovih statuta propisuje: „Kad bude u gradu izabran nov sudac i novo zastupstvo, morat će se sakupiti majstori u sjednicu u urečeni za to dan i na određeno mjesto, gdje će izabrati otmjenije meštre i odaslati ih pred novoizabranoga gradskoga sudca i poglavarstvo, da mu se poklone i prisegnu, da će savjestno bdjeti nad tim, da obrtnici ovoga ceha svoj zanat valjano rade“.

Što se tiče vjerskoga biljega, treba znati, da si je i svaki ceh odabrao zaštitnikom kojega svetca, kojemu je u župnoj crkvi, ako je mogao, podignuo oltar, na kojemu se svakoga mjeseca čitala jedna cehovska misa, kojoj su svi majstori morali prisustvovati, pak prema tomu se u 4. točki i govori: „Da se svakoga mjeseca u određeni za to dan na cehovskom oltaru čita jedna sv. misa na čast bl. dj. Marije, a ovoj misi od početka do svršetka mora prisustvovati svaki majstor, jer onaj, koji ne dodje k ovoj misi, a svoje odsuće ne će moći valjano opravdati, platit će globe četvrt marke za vosak“.

Što se tiče pokopa umrloga majstora, žene mu ili kalfe, određuje se u 13. točki: „Kad umre majstor ili majstorica, da mu na sprovod dodje svaki majstor sa ženom i svi kalfe, a kad ga

sahrane, mora dati svaki majstor u cehovsku škrabljicu jedan novčić, a isto toliko i kod kalfina pogreba. — Ako umre sin ili kći majstorova, to mora poslije pogreba svaki majstor dati pol novčića u cehovsku škrabljicu“.

Ostali članci protežu se na nutarnju cehovsku upravu, n. pr. da cehom upravlja cehovski dekan, koga si ceh bira svake godine na godovni dan cehovskoga patrona, kad je poslije cehovske mise obnova cehovske uprave; da u cehu razpravlja dekan sa majstori pojedine cehovske priepore i izriče svoju presudu; da predlaže nove članove voljne stupiti u ceh i da s cehom razpravlja o njihovu primitku; da upravlja cehovskom novčanom i posjedovnom imovinom i o tom polaže račune; napokon da se brine za uboge i bolestne članove. — Dekanu bijaše dodieljen obično jedan „cehmeštar“, a kad se je ceh sastojao od više obrtnika, ali razna zanata, tada po dva ili više cehmeštara.

Cehovske su se sjednice držale redovno svakoga mjeseca poslije cehovske mise, jer tako odredjuje čl. 4. „Poslije mise morat će se sabrati majstori u ceh i ondje razpravljati o stvarih, koje se tiču njihova zanata; tom prigodom da metne svaki majstor u cehovsku ladicu četiri dinara, ali cehmeštri da ne plaćaju ništa u cehovsku ladicu“.

O cehovskih sjednicah ustanovljuje se u čl. 10. „Kad cehmeštri pozovu majstore u ceh, svaki majstor mora osobno doći, a tko svoje odsuće valjano ne izpriča, da za prvi put plati marku za vosak, za drugi put dvie marke, a za treći da se izključi iz ceha, dok ne obrekne, da će se pokoravati cehovskim statutom, ali prvanje prkose da svakako novcem podmiri“. — Čl. 11. „Ako u cehovskom sastanku majstor uvriedi majstora krupnimi i nečednimi riečmi, da plati četiri marke za vosak, i to svaki put, kad si uvriedi druga“. U čl. 19. odredjuje se: „Kada ceh udari globom kojega majstora, a on se tomu opire i psuje, takov majstor dok se ne pokori cehu, ne smije držati kalfe u svojoj radionici. Prkosi li pak globi tvrdovrato, neka se izključi iz ceha i neka mu se da i samomu raditi na zanatu, dok se ne pokori“.

Cehovski dekan, kako rekoh, kao glavar ceha upravljaše samo nutarnjimi cehovskimi stvarmi, dok za izvanjske, kao nadzor nad obrtnici i valjanosti obrtne radnje pojedinih članova, bijahu mu priručnici cehmeštri, jer se veli u 4. čl. „da cehmeštri u svakomjesečnih sjednicah ne davaju u cehovsku ladicu obvezni prinos od 4 dinara, ali su dužni za to svakoga mjeseca jednom bar obači

sve majstorske radionice i pregledati, da li valjano rade. Ako izradjeno djelo ne pronadju dobrim, da ga zapliene i unište, a takova majstora fušara neka ceh globom kazni“.

Sa cehom obćilo je gradsko poglavarstvo samo preko cehmeštra, jer se veli naročito u čl. 12. „Kad gradski sudac ili poglavarstvo u poslovih, koji se tiču gradske obćine, pozove cehmeštra preda se, morat će doći, a poslije priobćena mu naloga da cehmeštar odmah sazove ceh i ondje mu priobći gradski nalog; ako koji cehmeštar ne pokorivši se sudčevu pozivu ne bi došao preda nj, da plati forintu globe za cehovski oltar“.

O primanju za majstora odredjuje čl. 2. ovako: „Kad zaželi koji kalfa postati majstorom i stupiti u ceh, neka svoju želju pismeno dojavi cehu i neka dokaže, da je sin zakonitih i poštenih roditelja, da je u majstora točno naučio zanat i da je kao kalfa radio nekoliko godina vjerno i poslušno. Ako se ceh uvjerio o njegovu poštenju i čestitoj radnji, dužan ga je primiti medju se za majstora, a tako primljeni morat će u to ime počastiti sve majstore, koji su u cehu njegova zanata, jednim zajutarkom prozvanim „užina“ i još jednim objedom, a povrh toga platiti cehovsku pristupninu od tri fcrinte za uzdržavanje cehovskoga oltara. A kad se kalfa (postavši majstorom) oženi udovicom majstoricom, ili ako sin majstorov uzme za ženu kćer drugoga majstora, da podvore majstore užinom i objedom, za cehovsku pak ladicu da plate samo polovinu t. j. forintu i pol“.

Takovim se samo načinom postizavalo obrtno pravo, jer inače, kako se veli u čl. 3., „tko nije članom ceha, da ne smije samostalno raditi u gradu robu, kakovu izradjuju gradski cehovski majstori, a ako majstori pronadju takova prestupnika, da mu zapliene svukoliku zalihu robe, od koje neka je polovina gradskoga sudca, a druga polovina neka se obrati na korist cehovskoga oltara. Slično takodjer neka se postupa spram svakoga majstora inostranca, koji bi, izuzevši jedino sajamno doba, prodavao po gradu onakovu robu, kakovu izradjuju majstori ovoga ceha“.

U čl. 18. odredjuje se jošte: „Kad umre oženjeni majstor, morat će ostali majstori u cehu doznačiti ostavljenoj udovici (ako se želi muževljim zanatom i dalje baviti) vješta kalfu, koji će joj, dok je udovicom, upravljati zanatom; ali za to vrieme da se oboje ćudoredno vladaju. Ako se pak udade udovica za majstora drugoga zanata, tako neka ovaj kalfu poslovdju odstrani“.

Ostali se članci protežu na samu obrtnu radnju, ali i ovdje se izticala međjusobna t. j. humanitarna sloga, naime da uz bogatijega majstora ne životari siromašni, a zato čl. 5. pazi i na to: „Nijedan majstor, veli se, ne smije prekupiti sve željezo, koje se doveze na sajam, već, ako to zaželi, mora najprije upitati ceh-meštre, pak kad mu oni dozvole, tada istom, ako je voljan, neka ga kupi i drugim majstorom razprodaje. Prestupnika protiv ove odredbe neka ceh pedepše prema veličini i kakvoći prestupka“.

Čl. 15. uz to pridodaje još i ovo: „Ako koji majstor vabi javno ili potajice u svoj dućan kupca, koji je nakan bio kupiti robu u drugoga majstora, da ceh takovoga vabca kazni“; a čl. 6. zabranjuje se i to: „da nijedan majstor ne smije k sebi vabiti kalfu drugoga majstora obećavajući mu ili veću plaću ili drugu koju pogodnost, a onoga, koji bi takovo što počinio, da ceh globi jednom forintom za oltarni vosak. — Jošte da nijedan majstor, pod globom od jedne forinte, ne smije primiti u svoj posao onoga kalfu, koji bi zavadivši se sa svojim gospodarem naprečac otišao od njega: ako pak koji majstor primi u posao onoga kalfu, koji je ceh uvriedio, da će takov majstor morati zamoliti i oproštenje u ceha i povrh toga platiti forintu globe za vosak“.

Čl. 7. određuje: „da nijedan majstor ne smije držati više od dvie kalfe; ali kad ostali majstori ne bi imali dovoljno posla ni za domaće, a još manje za pridošle kalfe, tada istom onaj majstor, u koga bi naručeno bilo mnogo radnje, može bez ičijega prigovora držati i više kalfa“; a ovomu se nadovezuje: „da također nijedan majstor ne smije imati više od dva šegrta, i to tako, kad jedan šegrt stojeći pol godine u nauci svršši ju, da je istom tada slobodno uzeti majstoru drugoga šegrta u nauku; a kad majstor uzme šegrta, neka se najkasnije za mjesec dana pogodi s njim (glede obuke), a pogodivši se da ga u prvom cehovskom sastanku predstavi majstorom“.

„Nijedan majstor, ustanovljuje čl. 14., da ne prima zloglasna ili zanatu nevješta kalfu, a ako ga primi, da plati globe deset fertona (dvie i pol marke) za oltarni vosak, a povrh toga morat će zamoliti ceh za oproštenje“.

„Ako kalfa ružno opsuje kojega majstora ili majstoricu ili majstorovu obitelj, i ne davši zadovoljštine uvriedjenim otidje iz grada, da se za njim odašalju tjeralice na sve strane, da ga nigdje, gdje ga zateku, ne prime u zanat“ — određuje čl. 20.; a u sljedećem (21. čl.) kaže se: „Ako kalfa radi marljivo i vješto u svoga maj-

stora, a majstor slučajno osiromaši tako, da mu ne može platiti, neka ga robom odšteti“.

Napokon se u čl. 22. određuje ovo: „Ako majstor vabi k sebi suradnika (aprodianum) drugoga majstora, da i uzdržava ga protiv volje onoga majstora i daje mu raditi, da se takov majstor ujedno sa suradnikom s mjesta izključe iz ceha dotle, dok ne zamole oprostjenje, a oprostiti im samo majstori mogu“.

Jošte su dva članka, ali oni se po svojem sadržaju protežu samo na kalfe, i to čl. 17., u kojem se veli: „Kad dodje u grad kalfa stranac, da ovdje radi u kojega majstora, to su domaći kalfe dužni takova gosta dostojno primiti i odvesti ga u nastanište (hospicium = Herberg)“; a čl. 8. zabranjuje: „da nijedan kalfa, koji nije majstor, ne smije raditi nikakovu radnju naručenu za izvan grada, kakovu rade majstori, koji su u gradu, dok mu to ne dozvole sami majstori; a koji bi se usudio što takovo počinuti, da se takov nikada ne će smjeti primiti ni u majstorski ceh, a ni u zadrugu kalfâ, dok se ne pokori odredbi majstora, a kad se pokori, neka mu majstori sude, ali takovu sudu da ne prisustvuje nijedan kalfa; već ako je koji majstor voljan prepustiti svojem kalfi, da se sâm za sebe pogodi za kakovu radnju; ali dok ju radi, ne smije takov kalfa otići od svoga majstora“.

Osobito je važan 9. članak ovih cehovskih statuta, kojim se zaštićuje i pomnjivo bdi nad neporočnosti i svetinjom samoga ceha, jer njim se određuje ovo: „Ako počini koji majstor ili kalfa zlobnom nakanom i naumice kakovo umorstvo ili se zateče na kakovu bezdjelu ili razbojstvu, da se takov bez milosrdja izključi iz ceha za sva vremena“; pa (čl. 23.) „da se ne usudi nijedan majstor ni kalfa, bilo u cehu, bilo izvan ceha, ove cehovske ustanove stavljati na ruglo, jer će za svaki put platiti globu od dvanaest fertona (tri marke) za vosak cehovskoga oltara“.

U ovih najnovijih statutih, koje je g. 1521. od križevačkoga ceha ostrugarâ i bravara usvojio slični zagrebački ceh, već se jasno opaža, da magistratska vlast bijaše spram „plemenitih cehova“ što više stegnuta u stvarih i cehovske uprave i samoga obrta, a i trgovine, nego li je nekoć bila prije njihova postanka; gradsko je poglavarstvo samo kao reprezentant krune u strogo cehovskih stvarih moralo cehove samo štititi; jedino mu je, kako ćemo tečajem ove razprave jošte doznati, ostalo pravo, da razpravlja i sudi naročito u novčanih stvarih, makar zasiecale one i u sam obrt, kako mu to dozvoljuje čl. 16. pomenutih statuta: „Samo majstori mogu su-

dići o dugu, koji je učinjen na robi, ali tada samo, kad dug ne nadmašuje svote od četiri forinte“.

II. Putne pruge zagrebačke trgovine.

Prometnimi obćili t. j. putovima nije Hrvatska stradala; ona ih je baštinila još iz rimskoga doba, a dolaze u naših sredovječnih spomenicih, naročito XIII. vieka, pod raznimi imeni, kao: via antiqua, via antiqua coementario opere superfusa, via magna, via publica, via regis, via exercitus itd., što svjedoči, da je doista Hrvatska putovi znatno prepletana bila, a tim se trgovini otvorilo i šire polje. No nastaje pitanje, kojimi je putovi polazila trgovina iz Zagreba i u nj dolazila. O tom imamo doduše raznih i neznatnih viesti, ali ipak jedna se saćuvala od domaćega sabora držana u Zagrebu dne 22. februara god. 1481., koja nam pruža dosta jasnu mrežnu sliku, kako se njom kretao promet. — Na ovom saboru, držanom po naročitom nalogu kralja Matijaša, — a sazvali su ga palatin Matija Orsag de Guth i Stjepan Bathor, kraljevski dvorski sudac, da se uredi neki poremećeni odnošaji u zemlji, — utužio je medju ostalimi punomoćnik zagrebačke gradske obćine Ivan Požegađ neke plemiće, koji su na svojih posjedih, kojimi prolazaše zagrebačka trgovina, uzprkos kraljevskim povlasticam udjeljenim zagrebačkim trgovcem ipak ih silići, da plaćaju maltarinu ili mitničku pristojbu. Utuženi bijahu ovi: Stjepan Frankapan, knez senjski, za nepravedno traženu maltarinsku pristojbu pod gradom Ozljem pa u Lukovu dolu, Ribniku, Krašićih, Moravicah, Delnicah, Lokvalh, Brodu, Hreljinu, Vrbovskom, Modrušah, Tovunju, Grobniku i Duboveu; zatim knez Dujam Frankapan za nepravednu maltarinsku pristojbu u Ledenicah; knez Ivan Frankapan u Cetinu; knez Nikola Frankapan u Tržeću; zatim knez Petar Šubić Zrinski pod gradovi: Zrinom i Pedaljem; plemić Gjuro Mikuličić u Bužimu; plemić Gjuro Herendić pod Lipom; plemić Ivan Krupaj pod Krupom i u Pećih; plemić Grga Bradač na Bistrici (Belovar); plemić Pan-Lušicki u Dobroj kući; plemići Tomo i Mihalj Tompa u Jakšoj brizdi; Ivan vojvoda Humski u Čorgdu i Gorjanih; plemić Bernardo Stočić u Skradu; plemić Frajlhović u Komogojni; Gjuro opat Topuski u Topuskom, Grangji (dolnji Gradee) i Brkiševini; a napokon knez Ivan Kurjaković u Mutniku.

Sakupimo li ove izdašnije viesti sa drugimi manjimi kojekuda raztresenimi, to je sredovječna zagrebačka trgovina sa svojimi pružnimi ogranci prolazila (v. kartu):

desnim briegom Save prema Krškom. (Odavde valjada Krškim poljem na Novo mjesto.)

Od Jaske krenuo je drugi ogranak na zapad. Preko Krašića išla je cesta na Ozalj, a odanle (ne dolinom Kupe, koja je dosta nepristupna) preko gore na Ribnik, a onda preko Kupe na Metliku, pa odavde preko Novoga mjesta, Trebna, Višnje gore na Ljubljanu, gdje se je privezala na cestu, što ide sa sjevera preko Ljubljane na Postojnu i na Rijeku.

Od Dubovca krenula je senjska cesta (smjerom današnje Senjske ceste) uz Mrežnicu, a onda je prešla u dolinu Dobre do Lipe. Od Lipe je prešla na Tovunj, a onda (valjada preko sedla Skradnika) do Hreljina na današnjem Ogulinskom polju. (Od Hreljina krenuo je valjada jedan trak dolinom Dobre na sjever izpod Vitunja na Vrbovsko.) Senjska cesta prešla je od Hreljina na Modruše, pak preko Kapele i Velebita (valjada Vratnikom) na Senj.

Od Rijeke išla je primorska cesta na Bakar, pak onda u Kraljevicu i na Vinodol t. j. preko Drivenika, Grižana i Bribira na Novi. Uspjevši se na Ledenice priključila se je valjada staroj vratničkoj cesti u Senj.

B. Ceste iz Zagreba u Zagorje i u Štajersku. Jedna je cesta išla lievim briegom Save mimo Susjedgrada na Brdovec (selo Harmica), a odanle dolinom Sutle na Klanjec i dalje u Štajersku. Od Brdovca odielila se je:

druga cesta dolinom Savskom prema Brežicama i dalje u Štajersku.

Dolinom Krapine pošla je jedna cesta na Stubicu, pak odanle na Krapinu i Krapinskim klancem na sjever u Optuj (i na iztok u Varaždin).

C. Podravske i Moslavačke ceste: Prva cesta pošla je od Zagreba na istok do Božjakovine, a odanle na Rakovec. Preko Križevca i Koprivnice zašla je u Podravinu do Ludbrega. Tu je morala postojati cesta, koja je od Varaždina išla niz Dravu prema Slavoniji.

Druga cesta odcepila se je u Božjakovini, pak je pošla kroz Ivanić do Čazme. (Od Čazme morala je voditi jedna cesta u Posavinu.) Na sjever krenula je cesta od Čazme na Rovišće, pak preko Zdelica na Virje, gdje se je sastala sa podravskom cestom.

D. Ceste iz Zagreba u današnju Banovinu i Bosnu. Od Zagreba krenula je jedna cesta prema Petrinji, a onda prevalivši

klanac kod Gorâ taknula se Brkiševine, pa pošla dolinom Gline do Topuskoga. Odavle je pošla valjada dolinom Gline i dalje do Cetina, a onda (preko koranskoga) Tržca na Peći, Bužim, pak preko Mutnice na Bihac.

Druga je cesta krenula od Petrinje preko Komogovine (i valjada Kostajnice) taknuvši Zrin i Pedalj, pak dolinom Une na Krupu i Bihac.

Sva je prilika, da je i Posavinom išla jedna cesta, koju je vezalo sa podravskom cestom nekoliko poprečnih cesta (sedlo Kamensko, Gorjani, Čorgd [?]).

III. Putne nezgode zagrebačkih trgovaca.

Zagrebački obrtnik ili trgovac, kad se spremao na put, da svoju robu izveze, a drugu kupi i doveze, budući da ju nije mogao jednostavno poslati, već mu je upravo bilo potrebno, da sam ide bilo na konju ili na kolih, ponajprije tražaše sudruga ili jednoga ili više njih, ne toliko da izbjegne dosadnomu samotnomu putovanju, koliko radi hajdučkoga napadaja, jer neka mjesta, kuda prolazahu s robom, bijahu radi takovih nasrtaja na zlu glasu, n. pr. Draganički lug. Budući da je riedko koji obrtnik ili trgovac imao vlastitih konja i kola, to je ili pojedinac ili dvojica, kad su se udružila, uzajmio i konje, a kad je trebalo, i kola, pak se često slučilo, da je uzajmljeni konj putem nastradao ili ohromio ili ga je nestalo, te je s ovakove nezgode svagda došlo do suda medju vlastnikom konja i trgovcem, a moralo se i svjedočiti, da i prisizati, da je uzajmljeni konj bio zdrav i vriedio toliko i toliko.

Medju zagrebačkimi obrtnici i trgovci na tudjih sajmištih, koji su trgovali i kupovali ondje, postojala je neka medjusobna sveta zajednica; a budući da se i tada dosta kriomčarilo, često je zagrebački trgovac zatečen u kriomčarenju na tudjem sajmištu ondje i globljen bio. Obično bi posumnjao na koga svoga sudruga, kao da ga je odao, pak odatle je ovakovo kriomčarenje, koje je izišlo na vidjelo tobože izdajom domaćega sudruga trgovca, došlo i pred domaći sud, gdje je tobožnji okrivljenik morao često i sa svjedoci prisizati, da nije odao svoga druga ni tudjega maltara ili tridesetničara napatio, da ga plieni.

Slučilo se i to, kad je domaći čovjek najmljen od trgovca vozio ga s njegovom robom na tudje sajmište, da je s njegovih kola na sajmu nestalo trgovčeve robe, ili da je ukradena bila, te je često

trgovac na domaćem sudu tužio toga svoga vozača za počinjenu štetu, pak je i ovaj morao priseći, da niti je uzeo trgovčevu robu niti znade, tko je uzeo.

Zagrebačke su trgovce na tuđih sajmištih dosta i varali i krali, pak je valjalo stupiti pred tuđe sudište, da se pronadje ili varalica ili tat, a sa pronadjenim preti se na sudu, što je s nepoznavanja tuđega jezika doista poteško bilo; a uz ovakovu dangubu morao je trgovac hraniti i sebe i svoje ljude, timariti konje, a od neprodane robe plaćati svaki dan tržišnu pristojbu, naročito ako je to bilo u negostoljubivu mjestu ili gradu, kako se n. pr. g. 1599. tuže domaći trgovci na grofa Ambroza Turna i njegove Optujce: „gde ni plemenitoga človeka ni gospodu prez malte i trgovine ne hte prepustiti; i od onoga, što od svoga majerstva oddaju (stočarstva privriede), trgovine vzimlju“. — Jošte je bivalo i to, ako je zagrebačkomu trgovcu na tuđem sajmištu uzmanjkalo novaca, a htio ih posuditi ili zadužiti se, da je s težkom mukom mogao naći vjerovnika ili jamca.

Kad je koji zagrebački trgovac putujući u društvu počinio na tuđem sajmištu kakov izgred ili smutnju, često su radi toga na onih stranih trgovih nastradali i ostali sudruzi mu trgovci; pa kad se na domaćem sudištu razpravljalo o tom, takov je smutljivac bio osuđen, da sudrugove, u koliko su imali radi njega štete, odšteti.

Kako su zagrebački trgovci polazeći na tuđa sajmišta rado izbjegavali onim suvišnim maltam, događjalo se, da su ih brižni maltari u tom zatekli i plienili, te je često takomu oplienjenomu trgovcu prolazniku otet bio ili novac, što mu ga je dao koji sugradjanin, da mu za nj na tuđem sajmištu što kupi, ili kakova vrsta robe, koju je imao na stranom trgu prodati, pak se radi odštete uvijek razpravljalo o tom na domaćem sudu, na kojem je uvijek bio osuđen trgovac kriv pljenitbi, da štetu nadoknadi. Ali kad je trgovac sudrug sa tuđega sajmišta tjerao kući ili marvu svoga sudruga ili vozio robu i maltarinu platio, da maltaru pokazao i prolaznicu slobodnu za volove ili robu, pa mu je ipak vlastelin, čija je bila malta, silom oteo ili jedno ili drugo, takov trgovac svojim sudrugom nije morao nadoknaditi štete.

Ako je pak domaći trgovac povezao sa sobom stvari svoga sudruga bez njegova znanja i privole, a na putu bio orobljen, morao je ipak za porobljene stvari svoga sudruga platiti mu, koliko su vriedne bile.

Bivalo je i to, da su se udruženi zagrebački trgovci povrativši se s robom sa tudjega sajmišta zavadili bilo glede obračuna putnoga troška, bilo glede diobe dobitka, pak se i o tom vrlo često razpravljao na domaćem sudu.

Spominje se i to, da je domaći trgovac dao novaca trgovcu, koji je polazio na južni sajam, da mu nakupuje narandža, a ovaj kupivši ih dovezao kući, no kod preuzimanja opazio naručitelj, da su narandže opljesnivile od vlage, pak je i ovo došlo na domaći sud, koji je odredio: ako tužitelj prisegne, da su upravo poradi kupčeve nebrige opljesnivile narandže, tada da mu sudrug kupac nadoknadi štetu; pak i oštećenik morao je kod iztovarivanja paziti, jesu li narandže pljesnive, i našavši ih pozvati sudbeno povjerenstvo i pokazati mu ih, a ako nije učinio ni jedno ni drugo, trpio je štetu sâm.

Druge polovine XIV. vieka zavladao je čudan običaj, da se na tudjih sajmištih zapljenjivala roba trgovcem za dug kojega njihova sugradjanina; n. pr. g. 1378. Kranjci pod svojim gradom Krkom uzeli su zagrebačkomu trgovcu Lacku sedam for. i četrdeset dinara, što im je, kako rekoše, dugovao neki zagrebački gradjanin; na to domaći gradski sud odredi, kad dodju krški trgovci s robom u Zagreb, da se za pomenutu svotu rečeni Lacko njihovom robom namiri; drugi put uzeli su zagrebačkim mesarom u Ljubljani sto petdeset for. za dug jednoga već pokojnoga gradjanina zagrebačkoga, koji je ostavio i djecu i imutak, pa kad su mesari pred domaćim sudom na to prisegli i da im nije još ništa vraćeno, odredio je sud, da tim mesarom pokojnikova djeca izplate svotu, koju su im Kranjci zaplienili za dug njihova otca.

Sačuvala se o tom jošte jedna viest iz Ugarske od Ivana Tereka „bana stolnobiogradsckoga“, koji je nekoć imao na zagrebačkom Gradcu kuću, koju mu je — ne zna se zašto ni na koji način — nepravedno oteo trgovac i gradjanin Ivan Živan (tridesetničar Giwan = Sowan). Da Terek opet dodje do svoga vlastništva, pismeno se zagrozi Živanu 4. januara g. 1511. ovako mu poručujući: Premda bi mu za učinjenu nepravdu mogao sada zaplieniti njegovu robu, koja je prispjela u Budim, radi staroga prijateljstva ne će toga za sada učiniti, ali ako mu što prije ne vrati kuće, to će on svaku zagrebačku robu, bila njegova ili tudja, čim se prvom sgodom u Budimu nadje, silom oteti i tako svoju štetu nadoknaditi.

Prometu zagrebačke trgovine vrlo često smetahu i domaći seljaci, kud je trgovina prolazila, prekopavši, naročito u sajamno

doba, glavni drum, pak trgovci da za doba prispiju na sajmište moradijahu skupim novcem nabaviti obližnje seljake, da drum opet urede i uzpostave promet.

Ali još veće nesgode priatile su zagrebačkim trgovcem, a naročito, kad se vraćahu kući s kupljenom robom prolazeći mimo plemićkih posjeda i gradova, toga legla razbojnikâ, da im robu ne zapliene. O tom sačuvalo nam se također nekoliko viesti. Tako se za godinu 1383. kaže, da su dva kmeta plemića Dioniza Lovrandova, po imenu Stjepan Petrović i Filip Mladenov, silovito oteli sa svojim gospodarem na glavnom drumu kranjskim trgovcem sve vino i svu zalihu robe, koju su kući vozili; a ne dugo zatim navalili su na zagrebačke trgovce, koji su u Optuju kupljeno sukno vozili u Zagreb, ali sretno svladani od trgovaca i tridesetničara budu uhvaćeni i dovedeni u Zagreb, gdje ih gradsko poglavarstvo dade objesiti.

Slične su se pljenitbe događjale i u samoj blizini grada Zagreba, jer g. 1437., kad su se početkom mjeseca augusta zagrebački trgovci vraćali s optujškoga sajma, medvedgradski ih kastelan Vilim Stamm sa svojom četom dočeka blizu Medvedgrada i nenadano navalivši na njih ote im troja kola natovarena većinom suknom u vrijednosti do 2.000 for.; plijen odvezoše u Medvedgrad i porazdieliše napadači među se.

Za mjesec dana kasnije, kad su se dne 8. septembra vraćali zagrebački trgovci sa roviškoga sajma goneći ondje kupljenu marvu, dočeka ih je kod grada Rakoveca, tadanjega grada grofova Celjskih, njihov kastelan rečeni Vilim Stamm, pak navalivši na njih svojom četom zaplienio im marvu, koju je istom tada propustio, kad su izplatili dvadeset for. odkupnine.

Ne dugo iza toga, kad se dne 27. septembra vraćao zagrebački gradjanin Bartol staklar sa svojim slugami i konji natovarenimi robom na optujskom sajmištu, dočeka ih je kod gradskih mlina izpod Medvedgrada pomenuti kastelan Vilim, uhvatio ih, pak povezavši im ruke naopako, a noge izpod konjskih trbuha, tako svezane odagnao na Medvedgrad, zabtievajuć od staklara 40 for. u ime slobode. Bartol mu s mjesta odbroji 20 for., a za drugih 20 dade jamčevinu te bude pušten na slobodu. Evo u samoj blizini grada Zagreba, i to tečajem mjesec dana, spominju se tri pljenitbe, a koliko ih je drugdje bilo po mjestih udaljenih od Zagreba, o kojih ne imademo nikakvih viesti!

Ali osim pljenitbe zagrebački su trgovci trgujući po inozemstvu često i životom nastradali, no zato imademo jednu samo viest od god. 1559., kad se pred carem i kraljem Maksimilijanom pritužila Kata Zungovička, da je bivši muž njezin Antun Šibenički „superiori anno pro coemendis et mercandis quibusdam rebus et mercibus in Italiam profectus, ibique a quodam praedone interfectus fuisse“.

Boraba protiv plaćanja maltarine imadijahu silnih zagrebački trgovci polazeći na vanjska tržišta ili vraćajući se s njih, i to sa raznom, a naročito sa susjedgradskom vlastelom, uzprkos tomu što je kralj Bela IV. proglasivši Zagreb slobodnim kraljevskim gradom odredio bulom od 23. februara g. 1267., da su gradjani zagrebačkoga Grada u zemljah ugarske krune oprošteni od plaćanja mitnice i brodarine, i to ne samo za sebe, već i za svoju robu: „Item tributa infra regalis terminos in nullo loco solve teneantur“; a na ovu su povlasticu pazili zagrebački obrtnici i trgovci kao na žjenicu svoga oka, pak svaku, makar i najmanju povredu, da ne zastari, dojavili ili kruni ili domaćoj vlasti, tražeći u nje zaštitu.

Poslije Bele IV. obnovio je pomenuti oprost od plaćanja maltarine zagrebačkim trgovcem, kuda prolazahu sa svojom robom, i kralj Karlo Roberto, kad ga je za to zamolilo zagrebačko gradsko poglavarstvo, naloživši dne 17. juna god. 1333. tadanjemu banu, vlasteli, kastelanom, plemićem i svim, koji na svojih posjedih pobiraju maltarinu, da se ne usude od robe zagrebačkih trgovaca uzimati nikakovu maltarinu, već ih bezplatno propuštati.

Ovo nam je jedina poznata viest iz XIV. vieka, ali za kasnije viekove imademo ih više, i to: dne 24. aprila god. 1404. nalaže kralj Sigismund svimkolikim kraljevskim kastelanom, činovnikom, maltarom pa i plemićem, koji drže malte ili imaju prievoze, da se ne usudjuju od robe zagrebačkih trgovaca tražiti nikakovu maltarinu ili brodarinu, a zatraže li silom, da sami svojoj okorjelosti pripišu, ako se bude radi toga strogo postupalo protiv njih.

Petnaest godina kasnije t. j. dne 1. oktobra g. 1419. na molbu zagrebačke gradske občine ban Dionizije de Marchali strogo zabrani svim županom, podžupanom i njihovim namjestnikom, da ne beru maltarinu od robe ni gradjana zagrebačkih ni njihovih stanovnika.

Kralj pak Sigismund dne 8. novembra g. 1435. zabranjuje svim kraljevskim, a i drugim maltarom i podmaltarom po kraljevinah.

Ugarskoj i Slavoniji, pod gubitkom kraljeve milosti, da ne uzimaju nikakve maltarine ni od gradjana ni od stanovnika zagrebačkih; a nešto kasnije t. j. dne 16. decembra i. g. ban Matko Talovae na podlozi pomenute kraljeve izjave strogo zabranjuje pobiranje maltarine od zagrebačkih gradjana ili stanovnika.

Ban Ulrik Celjski takodjer na podlozi poznate Sigismundove zabrane dne 8. maja g. 1449. iznovice zabranjuje pobiranje maltarine od zagrebačkih gradjana i stanovnika.

Kralj pak Matijaš dne 17. januara g. 1464. naročito piše knezu Martinu Frankapanu i kori ga, na pritužbu zagrebačke gradske občine, što uzprkos tolikim kraljevskim povlasticam, kojima je gradjanstvo i stanovništvo zagrebačko izuzeto od plaćanja maltarine na svih državnih i posebnih maltah, on ipak na svojih posjedih u Jastrebarskoj i drugdje utjeruje od njih maltarinu, pak mu strogo zabranjuje, da odustane od toga; a dne 24. marta r. g. javlja kralj, da mu je gradsko izaslanstvo: sudac Nikola i prisežnici Antun i Blaž, podastrela zlatnu bulu Bele IV., kojom su gradjani zagrebački izuzeti od plaćanja svake maltarine, što on ponovno svojom kraljevskom vlasti potvrđuje i odredjuje, da tako i u buduće potraje.

Sljedeće godine (1465.) dne 4. augusta pritužili su se opet gradski izaslanici: sudac Konrad Ravšar i prisežnik Blaž, da i Kaptol zagrebački uza sve to, što je gradska občina kraljevskim privilegijem oproštena od plaćanja maltarine, ipak ju pobire na svojih maltah, da radi neplaćene maltarine optužuje gradjane na banskom sudu; stoga kralj Kaptolu strogo nalaže, da u buduće odustane od jednoga i drugoga, jer će inače naložiti banu Ivanu Vitoveu, da gradjane svojom banskom vlasti zaštićuje.

Prema svršetku XV. vieka, kako se razabire, ovo protupravedno zahtjevanje, da gradjani zagrebački i njihovi stanovnici u obsegu kraljevine Hrvatske plaćaju maltarinu, čijagodj ona bila, kao da se sve većina počelo širiti, što zaključujemo iz rasprava sabora držanoga u Zagrebu mjeseca februara g. 1481. pod predsjedništvom palatina Mihajla Orsaga de Gwth i kraljevskoga sudca Stjepana Bathora. Na ovom je saboru državni odvjetnik Ivan Požegaj u samo kraljevo ime podigao tužbu protiv knezova i plemića: Stjepana, Bernarda, Dujma, Ivana i Nikole Frankapana, knezova senjskih, krčkih i modruških, pa protiv Petra Zrinskoga, Gjure Mikuličića bužinskoga, Gjure Herendića lipovskoga, Ivana Krupaja, Grge Bradača, Pan-Lušickoga, Mihajla i Tome Tompe horšovskih.

Ivana vojvode humskoga, Bernarda Stočića skradskoga, Ivana Frajlhovića komogojnskoga i Gjure opata topuskoga, da na maltah, koje imaju u svojih gradovih i posjedih: Ozlju, Lukovom dolu, Ribniku, Krašiću, Moravicah, Delnicah, Lokvi, Brodu, Hreljinu, Vrbovskom, Modrušah, Tounju, Grobniku, Duboveu, Ledenicah, Cetinu, Trzeu, Zrinu, pod Pedaljem, u Bužinu, Lipi, Krupi, Pećih, Bistrici, Dobroj kući, Jakši brizdi, Čorgdu, Gorjanih, Skradu, Komogojni, Topuskom, donjem Gradeu, Brkiševini i Mutnici, drže malte i protuzakonito beru ondje maltarinu od građana i stanovnika zagrebačkih: a budući da pomenuti okrivljenici ne dodjoše na sabor, da se opravdaju i svoje pravo dokažu, s toga zamoli Požegaj visoki sabor, da zabranivši okrivljenim svako dalje pobiranje maltarine, proglasi u kraljevo ime i građane i stanovnike zagrebačke slobodne od plaćanja na mitnicah, što je sabor i učinio, a kralj potvrdio, jer na podlozi saborskoj izdade kralj dne 30. marta god. 1482. pismen nalog svim plemićem i drugim, koji posjeduju malte, da ni od građana i stanovnika zagrebačkih ni od njihove robe ne usudjuju se uzimati nikakvu maltarinsku pristojbu, inače da će naložiti banu i podbanu, da protiv prestupnika strogo postupaju.

Ali, kako se čini, domaće je plemstvo malo za to hajalo, da i oni, koji bijahu dužni provesti kraljev nalog, jer još iste godine dne 11. jula kori kralj bana Blaža Magjara, što dozvoljava, da njegovi činovnici i na krajevskih maltah, n. pr. u Križevcih, pa Baltazar Bačan, kapetan medvedgradski, pod kraljevim gradom Medvedgradom, i Petar Bočkaj protiv naročitih kraljevskih odredaba usudjuju se zahtievati maltarinu od zagrebačke robe, pak im to strogo zabranjuje; a sljedeće godine (1483.) dne 9. maja opet prieti kralj svim plemićem, mitničkim vlasnikom, ako budu u buduće zahtievati kakovu maltarinu od robe zagrebačkih trgovaca, da će naložiti banom ili podbanom, da takove malte osvoje za krunsko dobro; dne pak 17. septembra zapovieda novi ban Matija Gereb svojim podbanom Petru Bočkaju i Ladislavu Rohfiu i pojedininim plemićem, da podbani ni na banskih maltah, a plemići ni na svojih ne usude se na nikoji način ubirati pristojbe od robe zagrebačkih trgovaca, inače će takove malte osvojiti za krunu.

Godine sljedeće t. j. 1484. dne 3. maja opet je kralj Matijaš na tešku pritužbu građana zagrebačkih razaslao pisma svim onim plemićem, koji na svojih posjedih drže malte, da se poradi povlastica udjeljenih od kralja Bele IV. građanom zagrebačkim, naime

da su u zemljah ugarske krune oprošteni, kad i kuda svojom robom trguju, od plaćanja ikoje maltarine, — okane pod prietnjom gubitka malte svakoga pobiranja maltarine od trgovaca i robe zagrebačke; a ovaj kraljev nalog popraćuje ban Matija Gereb posebnom okružnicom izdanom dne 4. decembra, u kojoj veli, da su građani zagrebački kraljevskim privilegijem, koji je potvrdio i sadanji kralj Matijaš, a na saboru odobrili palatin Mihajlo Orsag i kraljevski sudac Stjepan Bathor, oslobođeni od plaćanja maltarine na svih maltah bilo za sebe ili za svoju robu, pak im pod gubitkom malte zabranjuje svako pobiranje maltarine od njih, a da ovaj nalog svakomu bude poznat, nalaže, da se na sajmovih javno proglašuje.

Matijašev nasljednik kralj Vladislav Češki odmah prvih godina svoga vladanja, i to god. 1493. (27. januara) na molbu Gašpara Kuševića sudeca, Domka Perovića i gradskoga notara Emerika, izaslanikâ zagrebačke gradske občine, potvrdi sve povlastice svojih predšastnika udjeljene gradu Zagrebu, a dne 6. februara naročito im potvrđuje podpuni oprost od plaćanja ikakove maltarine, dapače prieti svakom posjedniku, koji bi maltarinu od njih zahtievao, da će mu maltu zaplieniiti za krunsko dobro; a istu svoju prietnju iznovice izriče dne 19. februara g. 1495. i priobćuje „universis et singulis prelatibus, baronibus, comitibus, castellanis, nobilibus, ipsorumque officialibus, item civitatibus, oppidis et villis, earumque rectoribus, iudicibus et villicis, necnon et tributariis et theloniatoribus tam nostris regalibus quam aliorum quorumcumque ubivis in regnis nostris Hungarie, Selavonie et Croacie, ceterisque partibus eisdem regnis nostris subiectis, tributa habentibus, tenentibus seu exigentibus“.

Uz kralja Vladislava i tadanji slavonski vojvoda i ban Ivan Korvin u svojem pismu (6. septembra 1495.) podbanom Ivanu Gjulaju i Bernardu Thurocu pak svim plemićem, koji malte drže, javlja, da su mu građani zagrebački podastrli dva privilegija kralja Vladislava, kojimi ih rečeni kralj poput svojih predšastnika oslobadja od plaćanja ikakve maltarine, što i vojvoda potvrđuje pridodajući, tko bi se usudio tražiti od njih ikakvu maltarinu, da će mu bez odgode zaplieniiti maltu u kraljevsku haznu.

Nije dugo postojalo vrieme, a vojvoda Ivan Korvin dne 20. marta 1496. odasla drugo pismo podbanom Ivanu Gjulaju i Stjepanu Bradaču, pak plemićem Ladislavu Petehu i Ivanu Horvatu, kastelanom na Medvedgradu i u Rakoveu, i Ludoviku Kemendu.

kastelanu u Jastrebarskoj, pak svim plemićem i gradskim sudcem, kojim će se ovo njegovo otvoreno pismo pokazati, gdje im pod prijetnjom svoje nemilosti zabranjuje ubirati maltarinu od zagrebačkih trgovaca, jer neka znadu, da će posvojiti za krunu sve one malte, na kojih će se takova pristojba zahtievati od njih.

Napokon su se za godinu 1498. sačuvala tri naloga kralja Vladislava, prvi izdan dne 28. maja, drugi i treći dne 24. augusta; u prvom se napose kori Petar Bočkaj Rasinjski, a u drugom knez Bernardin Frankapan, što u Modrušah ubire maltarinu od zagrebačkih trgovaca, u trećem pak kori kralj svekolike erkovne dostojanstvenike i plemiće, što na svojih posjedih utjeruju maltarinu od zagrebačke trgovine, da i poradi neplaćanja gone trgovce na čijigodj zahtjev na razne sudove, jer ovo sudbeno pravo pripada nad njimi samo njihovu gradskomu sudcu, pak im zabranjuje, da od trgovaca zagrebačkih ubiru maltarinu ili ih tuže, osim njihova sudišta, na kojem tudjem, a napokon zapovieda, da ban i podban strogo paze na to.

Rano već u XVI. vieku izbijaju na površinu tužbe zagrebačkih trgovaca na protupravno plaćanje na maltah, kud prolaze sa svojom robom. Godine već 1505. dne 30. marta zabranjuje ponovno kralj Vladislav, da se nijedan vlastnik malte ne usudjuje od Zagrebčana tražiti isto u ime maltarine, a ni plieniti ih, jer je naložio banom i podbanom, velikim županom i plemićkim sudcem, da zagrebačke trgovce svimi sredstvi brane od prestupnikâ. Dne pak 12. novembra r. g. gorko prekorava kralj kneza Ferdinanda Frankapana i vojvodkinju sestru mu Beatricu, udovu Ivana Korvina, što je on na svojih maltah zaplienio marvu i robu zagrebačkih trgovaca, pak ju na naročitu kraljevu zapovied nije još povratio zakonitim gospodarom, i što je vojvodkinja Beatrica iza smrti svoga muža počela na svojih posjedih nepravedno i silovito zahtievati maltarinu od zagrebačkih trgovaca, a budući da kralj ne želi, da bi građani lišeni bili onoga, što im je zaplienjeno, strogo im nalaže, da odustanu i od zahtievanja maltarine, a što su oteli, da vrate ili novcem nadoknade, jer u protivnom će se slučaju i sâm pobrinuti, da se gradjanom zadovoljština dade.

Godine pak 1507. dne 7. juna obavješćuje kralj Vladislav svoje bane Andriju Bota i Marka Horvata, pak kraljevinskoga prabilježnika Emerika Hašaškoga, da su mu se pritužili zagrebački gradjani, kako mnogi plemići držeći malte uzprkos gradjanskim sloboštinam zahtievaju maltarinu od njihove trgovine, te im kralj

zapovieda, da u njegovo ime zabrane svim takovim plemićem uzimati maltarinu od zagrebačkih trgovaca, a one, koji se ovoj kraljevoj opomeni ne pokore, da u prvih sudbenih osminah pozovu preda se na sud.

Deset je godina nekako mirno prošlo, ali kad je g. 1516. zasio na prijestol Ljudevit II., uteče se k njemu zagrebačko poglavarstvo za svoje trgovce, kojim je nužno po kraljevini putovati „pro victuum suorum necessaria acquisitione“, ali ih mnogo sprečava u tom, što moraju plaćati od svoje trgovine silne malte, premda su raznimi kraljevskimi povlasticami oslobođeni od njih; pak s toga dne 14. juna g. 1517. odasla kralj okružno pismo i crkvenim dostojanstvenikom i plemićem, kao i svim, koji malte drže, da se ne usudjuju od zagrebačkih trgovaca zahtievati ikakove maltarine, te naloži i svim velikim županom i plemićkim sudcem, da sa svom strogosti postupaju protivu onih, koji bi se oprli tomu.

Opet za dvie godine kasnije t. j. dne 2. jula 1519. zabranjuje rečeni kralj, da se po Ugarskoj, Slavoniji i Hrvatskoj na maltah od robe zagrebačkih trgovaca ne uzima nikakova mitnička pristojba, jer je naložio i svojim banom, podbanom i drugim državnim činovnikom, da malte plemićâ prkosnikâ zapliene u korist krune.

Ne dugo zatim dne 9. septembra napisa kralj ukorno pismo svomu banu i biskupu vesprimskomu Petru Berislaviću, u kojem mu predbacuje, da mu se zagrebačka gradska občina gorko pritužila na banove činovnike i ljude, koji zagrebačke trgovce raznimi nameti tlače i tako muče, da nisu sigurni sa svojom trgovinom izaći izvan grada pak njom na raznih tržištih kruh si služiti; a kori bana tim jače, jer on i sâm za tolike kraljeve opomene baš ništa ne haje, a kao ban bio bi dužan štititi gradjane; a ako ne odustane od toga, da će kralj prisiljen biti upotrebiti sva i najstroža sredstva i prisiliti ga, da poštuje gradjanske slobostine.

Svekolike kraljeve grožnje bijahu preslabe, da se njimi izkorieni ono, što se kroz viekove uvriežilo, a tomu neka bude potvrda opet jedno pismo od 2. jula g. 1520., koje je upravio Ljudevit svojim banom i u kojem veli, da su ga zamolili gradjani zagrebački, da ih štiti u njihovu pravu oprosta od maltarine protivu svih plemića, koji ne obazirući se na to pravo silom zahtievaju na svojih posjedih maltarinu od zagrebačke robe; a naročito se tuže na ljude Tome Bakača Erdedija, nadbiskupa ostrogonskoga, koji tako rade kod njegovih gradova Jastrebarske i Okića; na Gjuru markiona

Brandenburškoga, koji tako radi kod svojih gradova Krapine i Rakovca; na Jelenu Frankapanku, koja tako radi kod grada Samobora; na priora vranskoga, koji tako radi kod Božjakovine; na Henninga, koji tako radi kod Susjedgrada; na one, koji tako rade kod Križevaca; a napokon na plemiće Bradače, koji tako rade kod Bjelovara; pak zapovijeda kralj banom, da u njegovo ime nalože svim rečenim plemićem i njihovim ljudem, da odustanu od toga.

Sliedeće opet godine dne 29. maja zabranjuje kralj Ljudevit: medvedgradskomu kastelanu Ivanu Kosackomu i plemićem: Lovri, Stjepanu, Ivanu, Emeriku i Gjuri Bradačem, kastelanom susjedgradskim i samoborskim, kao i onim u Rakovcu i Bjelovaru, i svim crkvenim dostojanstvenikom, plemićem i maltarom u kraljevini, da se ne usude pobirati maltarinu od zagrebačke robe, inače će naložiti svomu banu, da ih silom prisili, da se pokore.

Kako teško su se doista ogriješili mnogi plemići o zagrebačke trgovce plieneći im robu ili marvu za neplaćenu trgovinu, svjedoči nam pismo kralja Ljudevita od 29. maja 1521., kojim kori kneza Ferdinanda Frankapana, što nije jošte povratio zagrebačkim trgovcem ona 54 vola, što ih je silom oteo, a nije ih vratio na tolike kraljeve opomene, pak mu zapovijeda, da ih odmah povрати, a ako ima kakav zahtjev na gradjane, neka ga traži zakonitim sudbenim putem. Ne učini li toga, kralj će naložiti banu, da protiv njega postupa.

Kad je dne 15. jula g. 1523. na molbu izaslanikâ zagrebačke gradske občine: sudca Mihajla Oprašnića i prisežnikâ Emerika Mikulića i Gjure potvrdio kralj Ljudevit II. privilegij kralja Matijaša, kojim se zagrebački trgovci po zemljah ugarske krune oprastaju od svake maltarine za svoju robu, odaslao je za tjedan dana kasnije (22. jula) dva naloga, jedan banu Ivanu Torkvatu Karloviću, kojim mu nalaže, da strogo bdi nad ovom gradskom povlasticom; a drugi na sve crkvene dostojanstvenike, knezove, barune, plemiće, kastelane, podkastelane i njihove činovnike, kojim zabranjuje, da istu maltarinu od zagrebačkih trgovaca.

Sliedeće godine dne 8. augusta opominje opet kralj svoje bane: Ivana Karlovića i Ivana Tahija susjedgradskoga, da trgovce zagrebačke štite protiv svakoga plemića, koji bi silom tražio maltarinu od njihove robe; a napokon dne 23. juna 1526. isti Ljudevit II. udjeljuje banu Franji Baćanu i svim njegovim nasljednikom podpunu vlast, da u njegovo ime strogo postupaju protiv svih onih

plemića, koji bi od zagrebačkih trgovaca utjerivali maltarinu za onu robu, kojom trguju.

Kad je nakon mohadžkoga poraza (29. augusta 1526.) habsburška loza zasjela na ugarski i hrvatski prijestol, i ona je ovu staru povlasticu, t. j. da zagrebački trgovci ne plaćaju maltarine od svoje trgovine, strogo poštovala i štitila. Zato imademo jednu izpravu kralja Ferdinanda I. od 6. decembra g. 1526., kojom potvrđujući slobostine kraljevskoga grada Zagreba potvrđuje mu i onu o neplaćanju mitničke pristojbe za svoju trgovinu; a drugom od 31. marta 1544., kad su mu se pritužili zagrebački građani, kako ih razni plemići na svojih maltah sile, da plaćaju maltarinu, od koje su od vajakada i tolikimi kraljevskimi privilegiji oprošteni, nalaže kralj svim erkvenim dostojanstvenikom, grofovom, baronom, gradskim kapetanom i kastelanom, plemićem i njihovim činovnikom, gradovom, trgovištem i selom, njihovim upraviteljem, gradskim i seoskim sudcem i mitničarom, da odustanu od zahtjevanja maltarine od robe zagrebačkih trgovaca.

Spomenuvši, kako su se zagrebački trgovci skoro tri vieka borili sa raznimi plemići, vlastnici malta, protiv maltarine od svoje robe, koju su izvozili i uvozili, nužno mi je spomenuti i onu veliku i težku borbu, koju su o istoj stvari imali sa svojim najbližim susjedom, vlastelinom susjedgradskim.

Koliko iz povijesti doznajemo, velikomu podsusjedskomu posjedu već g. 1205. bijaše vlastnik neki Vratislav, član mogućega i oko ciele zagrebačke gore razgranjenoga plemena Aghina. Vratisavljevi unuci poklonili su Cistercitom (g. 1287.) neki ondašnji dio svoga posjeda sa brdom kod (Podsusjeda) Save, a na tom brdu sagradi g. 1316. Karlo Roberto grad (Podsusjed) namienivši ga, da bude tridesetnicom za robu, što je onim putem dolazila u Hrvatsku iz ujemackih i mletačkih pokrajina; a napokon ženitbenimi svezami i grad Podsusjed sa celom okolicom dodje g. 1439. po Dori, kćeri Ivana praunuka Agina, udatoj za Andriju Henninga, u njegovo vlasništvo.

Drumom mimo Podsusjeda, kako rekoh, prolazila je trgovina u Zagreb, a iz njega se onuda i izvozila, i to trgovina zagrebačkih trgovaca oproštena po privilegiju udjeljenom im od kralja Bele IV., a to je sve potrajalo nepovriedjeno, dok nije Henning zagospodovavši Susjedgradom počeo i od zagrebačkih trgovaca zahtievati mitničku pristojbu.

Da gradska občina izbjegne ovomu novomu nepravednomu i dosadnomu zahtjevu, ona je ostavivši javni drum u podsusjedskom vlastelinstvu otvorila si novi put, kojim se iz Zagreba (preko Vrabčea) prolazilo u Stubicu, na Krapinu, a odavle dalje, ili da se poslužim riečmi Henningove obtužbe pred banom Ulrikom Celjskim, koji je god. 1449. početkom maja držao oktavalne sudove u gradu Križevcih: „obmissa et postergata magna et publica via de dicta civitate Zagrabieni versus castrum . . . Zonzeduar predictum et tributum sub eodem castro exigi solito, ducentem, quandam aliam novam viam versus possessionem Ztulbicza et ab inde ad Krapinam tendentem, adinvenientes et sibi ipsis eligentes, tam in dicto loco ipsius sui tributi sub dicto castro Zomzeduar exigi soliti, quam eciam in dicta alia nova via per eosdem adinventa de rebus et animalibus ipsorum vernalibus et mercaciis tributa sibi et suis tributariis (Henningu) dare et exsolvere nollent“. — Na ovakovu Henningovu obtužbu odgovore prisutni izaslanici zagrebačke gradske občine: Blaž, sin Pavlov, Konrad Ravšar i notar Matej, da su građani zagrebački na podlozi zlatne bule po svih zemljah ugarske krune oprošteni od plaćanja maltarine i za sebe i za svoju robu, a tomu za dokaz podastru privilegij Bele IV. od g. 1266., gdje se naročito veli: „item tributa infra regales terminos in nullo loco solvere teneantur“. — Na ovaj dokaz odgovori Henning: ako i jest kralj Bela IV. oprostio samo građane zagrebačke od plaćanja maltarine, ali se nipošto ne veli, da je oprostio i njihovu robu i marvu, a drugo: on za susjedgradsku maltu imade starija i jača prava, nego li su ona zagrebačke gradske občine, koja će i sudu podastrieti, ako mu, se za to naznači rok.

Prema ovoj Henningovoj izjavi odredi ban sa sudci, da u budućih osminah svetka sv. Jakoba i Henning i gradska občina podnesu sve svoje izprave o ovom prieporu, pak da se na njihovoj podlozi vidi, tko je u pravu, i da mu se prema tomu ono i dosudi.

Ali Henning na ovo odredjeno ročište niti je sam došao niti poslao punomoćnika s kakovimi izpravami, koje bi njegovoj tužbi bile u prilog, pak se tako rečena parnica odgadjala od jednih sudbenih osmina na druge, dok se napokon s osminâ sv. Jakoba g. 1450. ne prenese na Miholjske sudbene osmine rečene godine.

U godini 1450. pale su sudbene osmine svetka Miholjeva na dan 6. oktobra, a držale su se pod predsjedničtvom bana Fridrika Celjskoga; ali ni na ovom se ročištu priepor o susjedgradskoj maltarini nije mogao uzeti u pretres radi prkosa Henningova puno-

moćnika, kako nas uvjerava pismo bana Fridrika Celjskoga od 26. oktobra r. g. U ovom pismu veli ban, da u Miholjskih osminah, kad se imao riešiti maltarinski spor medju Henningom Susjedgradskim i obćinom zagrebačkom, na ročištu, na koje su se stranke prozivale sudbenom pozivnicom, pak i Henning trokratno prema tadanjemu obićaju prozvan bio, da se nisu odazvali ni gradski izaslanici za ovaj priepor, dā ni sam gradski punomoćnik notar Matej, već su nešto zadocnili, a to se shvatilo, kao da nisu ni došli, pak je sud uručio sudbenu pozivnicu punomoćniku Henningu, što je i značilo, da se tim Henning rješava dužnosti, da podastre izprave, kojimi je obrekao dokazati svoje pravo na pobiranje susjedgradske maltarine, premda su prispjevši jošte u horu gradski izaslanici zahtievali od suda, da preuzme rješenje Henningove tužbe, pripravni, ako je potrebno, da za ovo zadocnjenje plate obićnu globu od šest solidā, pa i veliki je sudac Gjurō Maretić posredovao kod Henningova odvjetnika, da primi globu i spor izruči sudu na rješitbu, pa ipak nije htio pristati ni primiti globe; s toga zahtievāše gradski odvjetnik Matej na ovih osminah, da se obnovi poznata Henningova tužba (od 13. maja 1449.) protiv gradske obćine, što mu uzkraćuje plaćanje maltarine na susjedgradskoj malti; a uz to je i posebnim pismom ban Fridrik Celjski pozvao ili Henninga ili njegovu punomoćnika, da podnese sudu sve izprave, ako ih ima, koje bi govornile o njegovu pravu na pobiranje maltarine od robe zagrebačkih trgovaca.

Po tadanjem obićaju pozivalo se na sud takodjer po kojoj osobi vjerodostojnoga mjesta (u nas bijaše to Kaptol zagrebački), a uz nju i po kojem čovjeku kao sudom ovlaštenom pristavu; s toga napisao ban Fridrik Celjski dne 24. oktobra 1450. Kaptolu zagrebačkomu, da kao vjerodostojno mjesto odašalje ka Henningu svoga punomoćnika i da mu za sudbenoga pristava pridruži ili Gjurō sina Pavlova sa Mlake, ili Ivana sina Ivanova sa Brezovice, ili Stjepana sina Nikolina sa Brezovice, ili Valentina sina Brekova sa Črnkoveca, ili Martina sina Petrova iz Šćitarjeva, ili književnika Ladislava sa Drenove, ili Dimitra sina Martinova sa Drenove, ili Ivana sina Nikolina sa Glavnice; pak da pozovu Andriju Henninga na osminu Bogojavljenja na sud, da pravdi udovolji.

Tjedan dana poslije pomenutoga banova pisma upravljena Kaptolu zagrebačkom, odasla i gradska obćina (30. oktobra) svoga odvjetnika notara Mateja, koji u ime gradske obćine uloži pred Kaptolom kao vjerodostojnim mjestom prosvjed protiv toga, što Hen-

ning počevši od Gjurgjevskih osmina g. 1449. kad mu je naloženo bilo, da odustane od pobiranja maltarine za robu zagrebačkih trgovaca, dok se ne svrši spor među njim i gradskom obćinom, a ovaj mu je nalog i na ostalili sudbenih osminah uvijek ponovljen bio, ipak ju uzprkos tomu i dan danas jošte ubire; protiv takoga postupka da uloži u ime gradske obćine svečani prosvjed.

Prema pozivu banovu na zagrebački Kaptol, da kao vjerodostojno mjesto pozove Henninga na sud, odpisa Kaptol banu (29. novembra 1450.), da je u subotu pred sv. Andrijom sa banovim pristavom Ladislavom književnikom sa Drenove poslao svoga pristava Iliju Križevčana, prebendara stolne crkve, a oni su na Henningovu posjedu Stenjeveu po ondašnjem župniku Gallu i Henningovu kmetu Martinecu pozvali Henninga na buduću osminu Bogojavljenja (god. 1451.) na sud u Zagreb, da se ili opravda ili osudi pokori.

Ali na ovaj sud urečen za osminu Bogojavljenja nije Henning niti došao niti mjesto sebe odaslao punomoćnika, pak su mu određene bile sljedeće Gjurgjevske osmine, ali Henning nije ni za njih hajao, pak s toga gradski odvjetnik notar Matej na ovih sudbenih osminah (19. maja 1451.) uloži pred banom Fridrikom Celjskim prosvjed protiv Henninga i njegovih ljudi, koji uzprkos pravu i svim sudbenim zabranam pobira maltarinu od robe zagrebačkih trgovaca.

Prema ovomu prosvjedu gradskoga notara Mateja bijaše gradska obćina upućena, da u zagrebačke županije zamoli iznovičnu iztragu protiv Henninga. Ovoj se molbi i zadovolji, jer kako javlja zagrebački župan Gjuro sin Farkašev (17. augusta 1451.), županija je na molbu gradske obćine odaslala plemićkoga sudca Gjuru Maretića Klokočkoga, koji nakon iztrage javlja, da se uvjerio od svih, koje je upitao o ovom prieporu, da Henning Susjedgradski protuzakonito pobire maltarinu na svojih posjedih od robe zagrebačkih trgovaca, i uzprkos tomu, što mu je i na križevačkih i na zagrebačkih osminskih sudovih bilo zabranjeno. Prema ovoj Maretićevoj izjavi pozove Henninga županija zagrebačka na sud označivši mu kao ročište Miholjske sudbene osmine.

Ovaj spor zagrebačke gradske obćine sa mogućim vlastelinom Henningom upravo se počeo u ono doba, kad je poslije dvaju hametnih poraza ugarsko-hrvatske vojske kod Varne (g. 1444.) i na Kosovu (g. 1448.) kralj ugarsko-hrvatski diete Ladislav Posthumus stajao pod rukom i uzgajanjem svoga rodjaka, cara njemačkoga

Fridrika III., a uprava Ugarske povjerena bila Janku Hunjadi, a Hrvatskom samovoljno gospodarili knezovi Celjski, naročito Ulrik kao najbliži rođjak Ladislava Posthuma.

U ovakvom nesnosnom položaju, gdje se sudbina kralja djeteta nalazila u rukama slavohlepna cara, o kojoj su se pronosile svakojake viesti, a obitelji su Hunjadi i Celjski živjele u očitom neprijateljstvu, umio se ovimi okolnostmi poslužiti Henning Susjedgradski, pak prezrevši domaću vlast utekao se u ovom sporu u zaštitu ugarskoga gubernatora Janka Hunjada moleći, da njegov spor, što ga ima sa zagrebačkom gradskom obćinom, odmakne na što dulje vrijeme.

Janko Hunjad drage se volje odazvao Henningovoj molbi i poslao mu pismo, kojim zabranjuje zagrebačkoj županiji, da ni o Miheljskih osminah, kako je odredila, a ni o kojih drugih ne uzima u pretres Henningova spora sa zagrebačkom obćinom dotle, dok ne bude novi kralj okrunjen: „*usque ad coronationem futuri regis suspendere et prorogare*“. Taj je Hunjadov nalog podastrio Henning županijskoj skupštini, a ona mu se pokorila, ali uz to je skupština o tom izviestila i Fridrika Celjskoga: ovaj pak primivši županijsku odluku pismom svojim od 30. novembra g. 1452., upravljanim županu Gjuri sinu Farkaševu i velikim sudcem ove županije, ukori ju, što se pokorila Hunjadovu nalogu, koji ne stoji, pošto mi ne znamo niti priznajemo drugoga kralja osim prejasnoga našega gospodara sadanjega kralja Ladislava, koji je odavna (u kolievci) već kao takov okrunjen: „*nullum alium sciamus et profiteamur regem futurum, quam serenissimum dominum nostrum Ladislaum regem modernum, qui iam dudum legittime coronatus existit*“; pak joj strogo zapovieda, da čim prije uzme u pretres Henningovu parnicu i da ju konačno rieši.

Županija se zagrebačka banovu nalogu pokorila, pak pozvala Henninga na sud pred bana, odredivši mu kao ročište osminu Bogojavljenja god. 1453., ali kad Henning ni na ovo sudbeno ročište, kojemu je predsjedao sam ban Fridrik Celjski, niti je došao niti odaslao punomoćnika, bude osudjen, da plati prkos, t. j. šest maraka banu i drugih šest maraka gradskoj obćini, a za novo ročište odredjene su mu bile Gjurgjevske osmine.

Ali Henning je prezreo i ovo ročište, na kojem ga badava očekivahu izaslanici gradske obćine, pa ovi bojeći se, da bi se spor sa tako mogućim plemićem mogao odgadjeti od ročišta do ročišta, a napokon i sasvim utnuti, zamole slavno sudište, da gradska

obćina ovaj spor sa Henningom po svom pravu prenese i podastre kraljevu sudu. Ovomu zahtjevu ne bijaše domaći županijski sud nimalo protivan, ali je ipak zahtievao od gradskih izaslanika, da ga u budućih Miholjskih osminah obavieste ili o riešenju ili o tečaju parnice. Za to si vrieme potraži gradska obćina sposobna odvjetnika, a našavši ga u osobi Ivana sina Ivana Krbavčana odasla ga, uručivši mu potrebite spise, na kraljev sud. Dok je novo izabrani odvjetnik bivao na kraljevu sudu, prolazio je dan za danom, pak su došle i Miholjske osmine, ali Ivan Krbavčan niti je osobno došao u Zagreb niti je pismeno obaviestio gradsku obćinu o tečaju parnice; s toga da u nastalih osminah ne izgubi gradska obćina s hotimične ogluhe svoje pravo na tjeranje parnice sa Henningom, posla u istinu na Miholjske osmine pred sud svoje punomoćnike, naime: sudca Blaža i notara Matiju, gdje izpriповiedaše potanko, kako je grad našavši odvjetnika poslao ga na kraljev sud o riešenju Henningova spora, ali da se taj odvjetnik do danas niti je vratio niti obaviestio obćinu o tečaju parnice, s toga u brizi, da ovaj priepor ne zastari, došli su pred sud moleći, da medju gradskom obćinom i Henningom odredi novo ročište, a obćina će dotle pomnjivo iztražiti, gdje joj je odvjetnik, u koliko je parnicom uspio, nije li možda uhvaćen ili ubijen, je li obolio ili umr'o, gdje su parbeni spisi i kako su riešeni. — Prema postojećem običaju morao je županijski sud uslišiti im molbu, pak predsjednik ban suglasno sa velikimi sudci odredi im novo ročište o svetkovini Bogojavljenja g. 1454., a tada da o svemu tomu gradska obćina podnese sudu što točniji izvještaj.

Ako i ne imamo izrične viesti, da su izaslanici gradske obćine prisustvovali Bogojavljenjskim sudbenim osminam g. 1454. i ovdje izviestili sud o tečaju parnice, i da je odgodjeno bilo ročište na Gjurgjevsku sudbenu osminu, doznajemo iz sudbenoga spisa grofa Fridrika Celjskoga od 20. maja, kojim javlja o prieporu Henninga Susjedgradskoga i zagrebačke gradske obćine o pobiranju maltarine na susjedgradskom posjedu: da su u ovih postojećih Gjurgjevskih sudbenih osminah došli preda nj Henningov punomoćnik Albert Galadski i zastupnik gradske obćine notar Matija, pak mu javili, da se rečena Henningova parnica, koja se vuče od godine do godine, razpravljala na prošlogodišnjih sudbenih osminah pred kraljevskim sudom i kraljevskim sudcem Ladislavom Palocem, koji je njezino riešenje privolom zastupnikâ jedne i druge stranke odgodio, odredivši za to jedno, ali odrješito ročište: Gjurgjevske

osmine, ali one, koje budu istom za osam godina, te su zamolili bana Friderika Celjskoga, da i on odobri ovo odrješito ročište, što je ban drage volje i učinio.

Ali do toga odrješitoga sudišta nije ni došlo, jer je Andrija Henning međutim i umr'o (nekako oko god. 1460.), a nakon njega ostala mu je udovica Dora vlasnicom svojih djedovskih dobara: Susjeda, Želina i Stubice sa sinom si Ivanom, a budući da pomenuti spor nije na nju glasio, to je neriešen pošao u zaborav.

I Dora Henningova kao plemkinja nasljeđovala je i svoga muža i tadanje plemstvo, kako nam svjedoči ukorno pismo kralja Matijaša od 17. januara 1464., kojim joj predbacuje, da su se gorko pritužili na nju zagrebački građani trgovci, da protiv njihovih starih i krunom potvrđenih povlastica ona zahtieva maltarinu od njihove trgovine na svojem posjedu Stubici, gdje je podigla novu maltu, pak joj strogo zabranjuje, da od trgovine zagrebačkih gradjana ni na stubičkoj ni na drugih svojih maltah ne uzima nikakove maltarine.

Dora Henningovica udala se nekako oko god. 1464. za kneza Bartola Frankapana († 1474.); pak drugi put udovica učini god. 1482. diobu svojih imanja, uslied koje sinu joj Ivanu Henningu pripadne podsusjedski posjed. Premda se Ivan Henning parbio mnogo godina sa zagrebačkom gradskom obćinom o prekosavskih posjedih: Petrovini, Šiljakovini i Hrašću, ali o nepravednom pobiranju maltarine ne imamo nikakovih viesti, dok nakon njegove smrti († 1494.) ne zagospodari Susjedgradom sin mu Andrija.

Andrija Henning bijaše u svemu sličan djedu si Andriji, kako doznajemo iz pisma kralja Vladislava, kojim ga na pritužbu gradske obćine kori due 15. augusta g. 1505., što je pod susjedgradskom maltom radi uzkraćene maltarine oteo jednomu gradjaninu sve ulje vriedno 12 for., drugomu pak morske ribe vriedne 16 for., a trećemu zaplienio dvadeset šest volova, pak zahtieva od njega, da sve to ili u naravi povrati ili novcem odšteti; ne učini li toga, kralj će ovlastiti gradjane, da se sami oružani protiv njega brane.

Izumrćem mužke loze Henningovaca uvuče se god. 1564. u podsusjedsko vlastelinstvo Franjo Tah, koji nije bio sa Henningovci ni u kakovom srodstvu, a bijaše strah i trepet seljačtvu i zagrebačkomu gradjanstvu, a naročito u pobiranju maltarine. Po njegovoj smrti († 4. augusta 1574.) nasliedili su ga sinovi: Baltazar, Gabriel, Stjepan, Mihalj i Ivan. Na ove nove vlasnike digla se na hrvatskom saboru mjeseca decembra g. 1574. pred banom

i biskupom zagrebačkim silna tužba, kojom ih tuže zagrebački građani, da uzprkos njihovim krunom zajamčenim privilegijem nepravedno zahtievaju na svojih maltah maltarinu od njihove robe. Na ovakovu pritužbu odredi sabor, da se krivci ukore i strogom opomenom odvrate od nepravedna pobiranja maltarine od robe zagrebačkih trgovaca, jer inače će sabor već pronaći sredstva, da zagrebačke trgovce zaštiti u njihovih pravih. — Prema ovoj satorskoj odluci opomenu biskup i ban Tahovec. Jesu li se pokorili ili nisu posluhnuti, nemamo daljih viesti.

IV. Zagrebački sajmovi i tržne pristojbe, borbe i nagodba o trgu medju Kaptolom i gradskom občinom.

Što do sada napisah o staroj zagrebačkoj trgovini, bijaše nužno, da predočim čitatelju, tko je u Zagrebu, čim, kuda i s kojimi poteškoćami trgovao t. j. izvezio robu iz Zagreba i dovezio ju u nj. Spomenuvši ovo progovoriti mi je o zagrebačkoj staroj trgovini i o svemu, što se na nju odnosi.

Zagrebu prvi put prosja ime svršetkom XI. vieka, kad izumrćem domaće kraljevske loze ugarski kralj Ladislav na podlozi rodbinske sveze zasjedne i na hrvatski prijestol. Pošto ga je već god. 1093. tako zvana Posavska Hrvatska medju Dravom i Gvozdom priznala kao vladara, utemelji on za nju biskupiju u Zagrebu, obdariovši ju i izdašnimi posjedi i raznimi povlasticami. Zagreb u ono doba ne bijaše znatan grad, već oveće napučeno mjesto na jednoj i drugoj obali potoka Medveščaka (današnja gornja Vlaška ulica na lijevoj, a današnji Jelačićevoj trg na desnoj). Za biskupsku stolicu, njezin Kaptol i stolnu crkvu opredielu Ladislav lievu obalu, dok na desnoj rano već u XII. vieku nalazimo stolicu župana zagrebačkoga, a malo kasnije i bana i slavonskoga vojvode. Ovo bijaše prvi povod, da se u Zagreb sve više dolazilo, a tim se počeo u njemu malo po malo razvijati obrt i trgovina; ali ipak tomu bijaše uzrok utemeljenje biskupije, jer u srednjem vieku uvodilo se sa kršćanstvom i to, da se po gradovih (a naročito biskupskih stolicah) ili trgovištih uz godovnu proslavu sveca zaštitnika dotičnoga mjesta ujedno i trgovalo, a tako nastadoše godišnji sajmovi; a pošto je zagrebačkoj stolnoj crkvi odredio Ladislav za njezina zaštitnika sv. Stjepana kralja, to je i narod na Stjepanje dolazio i na proslavu svečanosti i na sajam. Je li se Stjepanova proslava i svakogodišnji sajam počeo obdržavati odmah prvih godina ute-

meljenja biskupije, ne možemo reći, ali pošto je zagrebačka stolna crkva istom g. 1217. dogradjena i posvećena bila, to se za stalno od tada uz proslavu svečevu i trgovalo, što nam potvrđuje i to, da je kralj Andrija II. upravo kod samoga posvećenja stolne crkve poklonivši tom prigodom zagrebačkomu Kaptolu sol iz solara marmaroških odredio, da su ju tamošnji solari dužni svake godine, u vrijednosti od 50 maraka izvaditi i svojim ju troškom dovesti do svetka Stjepanja iz Segedina u Zagreb, da ju tada Kaptol prodati može.

Na ovakov način posta svetak Stjepanja ujedno glavnim i najvećim zagrebačkim sajmom, koji, kako nas uvjerava Kaptolski sbornik iz XIV. vieka, trajaše četrnaest dana, i to tako, da se tjedan dana prije Stjepanja, u jutro, na glas velikoga zvona izvješao na stolnoj crkvi crveni barjak, a na isti način nakon tjedan dana i skidao (ovaj običaj postoji još i danas).

U pomenutom sborniku nalazim takodjer i drugu kaptolsku odredbu, kojom se zapovijeda kaptolskim vazalom i kmetom, da o Stjepanju donose svoje podaničke pristojbe i darove; pak i u izpravi od god. 1327. javlja plemić Nikola, sin Petra Ludbrežanina, da je bivši u Zagrebu na Stjepanje u stolnoj crkvi prigodom ofertorija na svečanoj misi darovao Kaptolu svoj posjed Vražji laz, da ga zajednički uživa.

Od tržne pristojbe, robe ili marve, koja se na ovom sajmu prodavala, dvie su trećine po staroj odredbi pripadale Kaptolu, a treća kruni.

Kad je dne 10. novembra g. 1242. kralj Bela IV. desnu zagrebačku obalu povišio na slob. kralj. grad, dozvolio mu je, da se u njemu drže svaki tjedan dva veća trga ili sajma, u ponedjeljak i u četvrtak, a svakidanji manji svaki dan: „quod in eadem civitate forum sollempne duobus diebus in ebdomada, videlicet die Lune et die Jovis celebretur, et preterea forum cottidianum cottidie habeatur“; dočim god. 1256. dne 21. marta odredi posebnim pismom, da se u ovoj gradskoj občini drži i godišnji sajam o svetku Markovom, koji da počne sedam dana prije Markova i da traje sedam dana poslije, pak domaće i inostrane trgovce i njihovu robu, da ne će za to doba plaćati nikakove pijacovine, uzima u kraljevsku zaštitu: „ut in monte Grech de Zagrabia, nundine ab octo diebus ante festum beati Marci evangeliste incipiendo usque ad octavas eiusdem festi, sine tributo quolibet, celebrentur“. — Kralj Bela IV. u prvoj izpravi od god. 1242., kojom gradskoj občini dozvoljava

dva oveća sajma u tjednu uza svakidani trg, ne spominje ništa o pijacovini, dočim u drugoj za Markovski sajam naročito veli, da su trgovci, koji na njemu trguju, oprošteni od plaćanja pijacovine: „sine tributo quolibet“, po tom gradska občina od ovih dvaju sajmova nije imala nikakova probitka.

Pomenutim gradskim sajmom pridružio se i treći, ako i za jedan viek kasnije. Gradska je naime občina imala znatno naseljeno podgradje, tako zvanu Njemačku ili Šoštarsku ulicu (danas Ilica), u kojem sagradi i župnu crkvu sv. Margarete, a kako su prema tadašnjici sa proslavom župnoga zaštitnika obično spojeni bili i sajmovi, to je zagrebačka gradska občina posredovanjem generalnoga vikara kraljevine Slavonije Ivana, biskupa vackoga, izhodila u kralja Ljudevita I., da je dne 10. marta g. 1372. dozvolio, da se kod župne crkve sv. Margete drži četrnaest dana veliki godišnji sajam, t. j. da počne sedam dana prije svetka, a sedam dana po svetku da se svrši, i da na ovaj sajam mogu inostrani trgovci dovesti svoju robu i ondje ju prodavati za doba trajanja sajma pod kraljevskom zaštitom, a oprošteni od plaćanja pijacovine.¹

Za doba trajanja pomenutih triju sajmova utanačen bijaše, kao i po ostaloj Evropi, tako zvani „božji mir“ ili „treuga dei“ (narod ga je nazvao: Frangja ili Pofrangja), kad je svačija osoba i imutak morao biti nepovriedjen i netaknut, ili kako se u jednoj domaćoj listini od god. 1422. veli: „qua exteris eciam et ceteris ex regalibus privilegiis nundinarum tempore ibidem asveto habitatum pax datur et status, tranquillitas omnibus servatur, immo quietudo criminosis illibata“.

Dovezenu robu na zagrebački sajam nisu smjeli inostrani trgovci iztovarivati po svratištih ili krčmah, već samo na trgu: o Stjepanju pred stolnom crkvom, na Kaptolu ili na ledini kod vrela Manduševca (danas Jelačićev trg), na Markovskom sajmu oko crkve sv. Marka, a na Margaretskom oko crkve sv. Margarete, obično pod čadori, koje dovezoše s robom; a domaći trgovci iztovarivahu robu u vlastitoj kući ili pak u domaćih ili gradskih dućanih, jer gradska je občina sagradila god. 1494. oko zida župne crkve sv. Marka gradske dućane, koje je iznajmljivala; a takodjer i u skladištih ili „boltah“, koja je sagradila gradska občina naročito za žitak i sol, pak ih davala u najam, jer imamo jedan gradski

¹ Spom. gr. Zagr. I. Doc. 254.

zaključak od g. 1363., gdje se veli, da oni solari, koji bi htjeli najmiti gradska skladišta, da u njima smjeste i prodavaju sol, mogu dobiti pojedina skladišta za godišnju najamninu od sto dinara, i da svaki takov solar najamnik može uzeti jednoga ili najviše dva sudruga, ali da samo iz jednoga skladišta, ako i udruženi, prodavaju sol, bilo u jednom skladištu bilo samo u jednom dućanu, ako pak takov udružen solar bude ili sam ili u združni prodavao sol iz više skladišta osim jednoga, občina će mu povisiti najamninu prema kakvoći i veličini skladišta.

Mimogred spominjem, da tadanji zagrebački dućani niti su bili prostrani ni ukusni; u zidanih kućah bijaše obično nadsvodjena soba sa dvokrilnim vratima na lûk, od kojih je jedno krilo sezalo do talâ, i tuda se ulazilo u dućan, a od drugoga krila donja polovina bijaše zidana, i na tom je zidu obično stajala malena izložba one robe, koja se u dućanu prodavala; dućani pak po drvenih kućah, u koje se s ulice ulazilo, bijahu jednosobni; isto tako gradski dućani oko crkve sv. Marka bijahu malene onizke izbe prizidane zidu župne crkve; a napokon ni skladišta ne bijahu ni znatna ni čvrsto gradjena, a tim ni sigurna od provalâ. Primjera radi spominjem, da su u februaru god. 1379. dvie sluge trgovca Marka, ubivši ga noću sjekirom, orobili mu kuću i dućan; a god. 1426. da je kaptolski sudac Grgac, stojeći za tada u posadi u Popovom turnu, podkopao sa svojom družbom dućan gradskoga trgovca Kristana, sina Nikole Kasovčana, pak mu ukrao svu robu i odnesao ju u Popov turan; napokon se spominje, da je g. 1432. neki Ladislav, sin Ivana de Zynce, orobio dućan trgovca Fridrika odnesavši robe do 100 for., a 50 for. gotova novca.

Od robe, koja se u Zagreb dovezla, kao i od marve, koja se ovdje prodavala, plaćale su se razne tržne pristojbe, o kojih mi je koju reći.

Od svekolike robe i stoke, koja se iz izvanjskih pokrajina, kao iz Njemačke, Mletačke, Italije itd. dovozila ili dogonila u Zagreb, plaćala se najprije „tridesetnica“ (tricesima, narod ju je prozvao „harmica“ prema magjarskom „harmican“) t. j. procijenila se vrijednost robe, pak se od te cijene platio trideseti dio (od robe procijenjene izpod forinte tridesetnica se nije plaćala). Prihod tridesetnice pripadao je kraljici, pak stoga se i u ondašnjih listinah vrlo često spominje kao njezin dohodak „tricesima dominae reginae“, a plaćala se gotovim tekućim novcem bilo srebrnim bilo zlatnim.

Glavno i najstarije sielo hrvatske tridesetnice bijaše Zagreb, a najstarija podružnica, u koliko se iz listina nagadjati može, bio bi Podsusjed za robu i stoku, što je dolazila iz njemačkih pokrajina, a to nagadjamo iz pisma Karla Roberta od 16. septembra god. 1316., izdana podravnateljem njemačke carinare (vicedominis fontici Theutonicorum), kojim im javlja, da njihovi trgovci, trgujući po zemljah ugarske krune, plativši pod Susjedom zakonito ustanovljenu tridesetnicu: „ac soluto tricesimo sub nostro castro, quod edificari fecimus in portu Zaue“, slobodno i bez bojazni trguju po zemljah ugarske krune, a isto tako da se vraćaju kući.¹ A za pomorsku robu, koja je doplovila iz Italije ili iz pokrajina mletačkih na Rieku ili u Senj i odavle išla spram Zagreba, plaćala se tridesetnica u Modrušah. U povjestnih spomenicah XV. vieka, a naročito u dekretu Ladislava II. od god. 1498. čl. 34., spominju se tridesetnična siela: Zagreb, Nedelišće, Varaždin i Murszombath; a podređjena: Vinica, Krapina, Stubica, Steničnjak, Topusko i Kostajnica; a uz ova se u domaćih listinah spominju kao područna (vicetricesimatores): u Krašićih, Duboveu, Brđoveu (selo Harmica), Šamoboru i Klanjcu, podčinjena zagrebačkomu tridesetničarū: „tricesimator regni Slavoniae“.

Gradjani zagrebački zlatnom bulom Bele IV. bijahu doduše oprošteni i za sebe i za svoju trgovinu od plaćanja maltarine i brodarine, ali to im bijaše od slabe koristi, pak se god. 1267. pritužiše kralju, da su oni na granici kraljevine Slavonije, te trgujući po raznih mjestih svojom robom ne mogu si ništa privriediti radi plaćanja silne maltarine i tridesetnice, stoga mole, da ih oslobodi od toga, a kralj uvaživši njihove žrtve „non parcendo rebus et personis, inponendo se et suos diversis casibus et fortune“, privo- lom kraljice: „de consensu et bona voluntate domine regine“ i baruna kraljevskih, oslobadja ih od svakoga plaćanja bilo maltarine bilo brodarine ili tridesetnice.

Osamdeset skoro godina ove kraljevske povlastice mirno su uživali zagrebački trgovci, ali g. 1343. prituži se gradski sudac Nikolet u ime ciele obćine kraljici Jelisavi na nepravedan postupak tridesetničarū (jer se prihod tridesetnice ubrajao u kraljičin prihod), koji ih neizmerno uznemiruju zahtievajući od njih tridesetnicu, i to ne samo od robe, već od voska, koža, svinja i stoke, što se iz Zagreba ili preko Zagreba izvozi ili goni iz kraljevine Slavonije

¹ Mon. Hung. hist. Act. extera I. Doc. 266.

u Njemačku, Mletačku i u druge izvanjske pokrajine, uzprkos običaju i pravu, kojim su već odavna oprošteni od plaćanja tridesetnice.

Kraljica dobrovoljno usliši pritužbu te naloži tadanjemu banu Nikoli Seču, da točno iztraži, što je u stvari, pa da ju obavijesti, a ona će prema tomu odrediti, što treba. U tom važnom sporu ban se Nikola obrati na dva tridesetničarska siela, na Zagreb i na Modruše, i na dva isto tako važna činbenika, naime na zagrebački Kaptol kao vjerodostojno mjesto, i na Dujma Frankapana, kneza krčkoga, modruškoga i požeškoga, pak ih dne 2. jula 1343. pismeno upita, kako i na koji se je način pobirala tridesetnica kraljičina nekoć, a kako se pobire sada, a naročito, da li se od florena ili drugoga kovanoga novca, koji se iz izvanjskih pokrajina kao prometni novac unášao u Hrvatsku i u Zagreb, uzimala tridesetnica ili nije; a i to, da li su građani zagrebački plaćali tridesetnicu od svoje robe i stoke ili nisu; to da mu čim prije doglase, da izvijesti kraljicu.

Knez Dujam Frankapan već dne 4. jula iz Modrušâ pismeno izvijesti bana, da je proučivši njegovo pismo o pobiranju tridesetnične pristojbe od zagrebačkih trgovaca točno se opitao i naročito od tamošnjih trgovaca doznao, da se od robe, koja se unosila ili dovozila iz izvanjskih pokrajina, kao Mletačke, Njemačke i od druguda, bilo to sukno ili druga roba, ubirala tridesetnična pristojba, ali od florena i drugoga gotovoga novca da se nije ubirala, a ni od one robe, koja se iz Zagreba ili u obće iz Hrvatske izvozila ili k moru ili u Njemačku, jer ova je slobodno i bez ikakove zapreke po volji prolazila.

Za mjesec dana (2. augusta) odgovori banu i Kaptol zagrebački, pak mu poručuje, da je pomnjivo iztražujući doznao, da su tridesetničari gospodje kraljice istom u novije doba počeli zahtievati tridesetničnu pristojbu od robe, koja se iz ove kraljevine izvozila u inozemstvo, a tim da su mnogo obtederivali domaće trgovce, koji su, a naročito građani zagrebački, to osudjivali i protiv toga protestirali, ali u prvanja vremena da se tridesetnična pristojba nije nikada zahtievala, već ako od one robe, kao sukna, životinja, mirodija i stvari, koje su se iz inozemstva uvozile u Zagreb, a plaćala se samo zlatnim i srebrnim novcem, a ne drugim; a pridodaje jošte i to, da tridesetničari nisu u starije doba nikad silili svećenstvo, da plaća tridesetnicu od robe, koju je iz inozemstva dobavljalo za sebe, već ako ju je preprodavalo, a tada da je pla-

čalo tridesetničnu pristojbu; napokon pridodaje, da izvanjski trgovci prodavši svoju robu i uplativši tridesetnicu od nje, ako su u Zagrebu nakupovali stvari, koje će sa sobom izvezti, nisu od njih plaćali nikakove tridesetnice, nego plativši gradsku maltarinu slobodno ju povezli kući.

Na podlozi ovih dvaju službenih izvještaja sazove ban Nikola sabor u Križevce (8. augusta): „universitati nobilium regni Slavonie congregacionem celebrassemus generalem“; a na ovaj sabor odasla i zagrebačka gradska občina kao svoje poslanike dva bivša sudca: Stjepana i Mikića, koji u ime gradske občine podastrieše saboru iztražno pismo Kaptola zagrebačkoga i kneza Dujma Frankapana o pobiranju zagrebačke tridesetnične pristojbe. Poslije pročitanih izvještaja izjavi jednoglasno i svekoliko na saboru sakupljeno plemstvo, da se doista od vjkada na ovakov način pobirala tridesetnica, kako je u pomenuta dva iztražna izvještaja rečeno, na što ih ban svojom banskom časti: „auctoritate nostri banatus et eciam reginali sublimitatis clemencia“ proglasi zakonom, a tim dokinuvši svaku novotariju odredi, da i u buduće tako biva.

Do dvadeset je prošlo godina, što zagrebački trgovci ne bijahu napastvovani ni gonjeni na plaćanje tridesetnične pristojbe, dok glavna uprava svihkolikih ugarsko-hrvatskih tridesetnica ne dodje u ruke nekoga Saracena (oko g. 1365.), silnika na glasu, koji na brzo prisili zagrebačku občinu, a tim i njezine obrtnike i trgovce, da su, ako i ne drage volje, ali ipak pristali, da će za robu, ako ju i izvoze, ipak plaćati tridesetničnu pristojbu, izuzevši jedino vino, žito i sol; a to na podlozi jedne stalne i neopozive odredbe kralja Karla Roberta, kadno je on putujući mjeseca juna g. 1333. u Napulj probavio u Zagrebu nekoliko dana, pak mu je tom prigodom zagrebačka občina istaknula svoju vjernost i koliko je za to nastradala prigodom ukonačivanja vojske za prošlih kraljevih vojna, i predočivši mu, kako su joj dohodeći maleni, da ne može svoj grad onako utvrditi, kako bi trebalo, i tako utvrđen uzdržavati, zamolila ga, da joj dozvoli pobirati tržnu pristojbu od žita, vina i soli, koju će u ovoj obćini na trgu prodavati ne samo inostranci, već tko mu drago, a tržnu da pristojbu odredi i pobire gradska občina. — Ovu kraljevu odredbu prozvaše građani narodnom rieči „postava“.

Saracen u svojoj žestini htio je i ovu kraljevu povlasticu oteti gradjanom pa prisvojiti i ovu tridesetnicu od vina, žita i soli. Protiv takova nasilja ustadoše građani zagrebački i pritužiše se

na nj i kralju i kraljici (jer tridesetnica bijaše kraljičin prihod), a uslišivši pravednu gradsku molbu napisao kralj 29. augusta g. 1366. Saracenu pismo, u kojem ga ukori, zašto se ne drži onoga, što je kralj ustanovio, prema čemu je i ugovor sklopljen među građani i nadtridesetničarem: „quod vos cum eisdem super solutione et moderacione solutionis tricesimarum convenissetis et concordassetis“, pak mu u svoje i u kraljičino ime strogo zabrani, da građane ne smeta u pobiranju tridesetnične pristojbe za vino, žito i sol.

Kako ne bijaše u obće trgovcem milo plaćati tridesetnicu, tim im je nemilija bila, kad ju zahtievahu osorni tridesetničari, pak se često i slučilo, da je među jednim i drugimi došlo čak i do krvavih izgreda. Nadtridesetničar Saracen postavio je u Zagrebu tridesetničarem nekoga Franju. čovjeka kruta i surova, čovjeka zagrebačkim gradjanom nepoćudna. — Bilo je to na veliki četvrtak t. j. 29. marta g. 1369., kad talijanski trgovci dovezoše u Zagreb robu, koju su naručila tri ovdašnja trgovca, takodjer Talijani: Tade de Carbonibus, Puhocije i Petar. Kod iztovarivanja robe i obračuna o tridesetničnoj pristojbi nastade (krivnjom samoga tridesetničara) žestok priepor među tridesetničarem Franjom i trgovci, oko kojih se sgrnula silna svjetina; iz nje na jednom nasrne s golim nožem, a vinom opojen, neki Lovro, kmet Nikole Slavena, pak tridesetničara Franju straga tim nožem tako smrtonosno izrani, da je na mjestu pao mrtav. — Gradsko poglavarstvo, dok se stvar sudbeno ne prouči i ne rieši, dade rečene domaće trgovce, ako i nevine, zatvoriti, a gibivi i negibivi njihov imutak zaplieni. — Na ovakov protupravni postupak prituže se oni banu Petru Zudoru, a i Kaptolu zagrebačkomu kao vjerodostojnom mjestu predadu svoj protest, pak dobivši i banovu i kaptolsku potvrđnicu, da su u tom umorstvu sasvim nevini, i da nisu izazvali nikakovu kavgu, obrate se na kraljevski sud. Dne 1. juna pisao je kralj Ljudevit zagrebačkoj gradskoj občini, da su se i njemu i kraljici pritužili trgovci Puhocije i Petar, da je u tom prieporu i u ubojstvu tridesetničara njim ni krivim ni dužim gradsko poglavarstvo zaplieniło svu gibivu i negibivu imovinu; a na ovakovu pritužbu nalaze (kralj) u ime svoje i u ime kraljičino, da im se svakolika zaplienijena imovina u prisuću kraljeva pristava Jakoba, sina Petra Noginhala, koga naročito zato odašilje u Zagreb, i jednoga izaslanika Kaptola zagrebačkoga točno

uruči, a zatvoreni na slobodu puste, dok se ne rieši stvar na kraljevskom sudu.

Ovaj priepor osim kraljevskoga suda imao bi se prije rješavati na domaćem sudu, pak se namislilo prepustiti ga banovoj presudi, no građani uložiše pred kraljicom protest protiv toga, jer na podlozi glavnoga njihova privilegija t. j. zlatne bule gradjanom sudu samo gradski sud; na što kraljica pismom od 9. jula odredi, da trgovcem: Puhociju, Petru i Tadiji sudi gradski sud.

Ako i nije poznato, kako se riešio ovaj spor, ipak možemo reći, budući da okrivljena tri trgovca niti dadoše povoda ubojstvu niti sudjelovahu u njemu, da bijahu riešeni od obtužbe.

S nesnosna plaćanja tridesetnične pristojbe izniklo je brzo kriomčarenje, koje bijaše takodjer povod svakakvih izgreda, jer trgovci, da izbjegnu tridesetnici, unašahu kriomice kojekakvimi zakutci inozemsku robu u Zagreb, ali im često kriomčarenje ne podje za rukom, pa kad bi tridesetničari po svojih uhodah doznali za to, pak im zaplienili svukoliku robu, bilo je opet i svadje i krvi. — Bilo je god. 1436. o velikom Stjepanjskom sajmu, kad su tridesetničari zatekavši veliku zalihu kriomčarene robe zaplienili ju i pohranili u tridesetničnoj kući u gradskoj občini. U ovom je kriomčarenju sudjelovao, a valjada bio i najveći krivac, biskupov providnik Pavao de Zylagh, jer on je prvi podigao graju na tridesetničara i prizvao gradsku občinu, koja mu je i pružila oružanu silu, te on navali na tridesetničnu sgradu, a ondje silom oborivši vrata otme zaplijenjeno sukno i drugu kriomčarenu robu, pak našavši ondje pohranjeni tridesetnični novac uzme ga, a neke manje stvari pobere, napokon zarobivši dva tridesetnična podvornika dade ih rečeni Pavao s mjesta uhvatiti i baciti u tamnicu, dok su se drugi poslužnici jedva biegom spasli i bojeći se daljega progonstva utekli nekamo iz Zagreba. Tim je kraljevskoj tridesetnici naneseo do 400 for. štete u zlatu.

Vrhovni ili kraljevinski nadtridesetničar, a ujedno nadzornik i rudokopâ i kovanja novaca bijaše tada neki Leonardo Nofvy de Baymoez, koji čim je dočuo za ovaj izgred, dojava ga kralju Sigismundu, da se tako povriedjenom ugledu kraljevske tridesetnice dade dostojna zadovoljština; pak prema tomu dne 13. septembra odasla kralj iz Budima pismo zagrebačkomu poglavarstvu i zastupstvu, koje cieti pomenuti občinski postupak najstrože kori predbacujući občini, da ona, koja bi po pravici i zakonu morala štiti zemaljske činovnike, sama ih jošte proganja; stoga joj pod

globu i gubitak glave zapovieda, da svu tridesetnici otetu robu i sav tridesetnični novac, što se naime na silu razgrabilo, povrati tridesetnici do najmanje situice, u buduće pak da se ne usudi obćina ni na čiji zahtjev u takovom poslu pružiti ikomu svoju oružanu pomoć.

Ako je i bila tridesetnica kadkad povod velikih i težkih razmirica, ali to je većinom bivalo krivnjom tridesetničara, ljudi tudjinaca, nasilnih, koji svojevoljno prekoračivahu obseg svoje vlasti. Primjera radi spomenut ću, kako je u utorak dne 2. jula g. 1437. tridesetničar Petar u samoj tridesetnici zagrebačkoga gradjanina i zlatara Gjuru, koji se ondje nalazio u svojem obrtnom poslu, naprasno napao i na težku povredu gradjanskih prava dao zatvoriti. Ovakov postupak protiv gradjanina uvriedi svekoliko gradjanstvo, koje još isti dan zatraži u bana Matka Taloveca, da tridesetničara Petra zatvori i da mu po zakonu sudi. — Da se strasti donekle umire, odredi ban iztragu o tom, povjerivši ju biskupovu providniku i dvorskomu sudeu Pavlu Aztalnoku i svomu liečniku Aleksandru. Drugi dan odmah poslije toga oba banova povjerenika povedu iztragu u samoj tridesetničnoj sgradi, pak se napokon dokazalo, da je tridesetničar Petar jedini svemu tomu kriv, što je i on sâm dragovoljno i skrušeno priznao i zamolio oba povjerenika, budući da se sâm priznaje krivim, da posreduju u gradske obćine, da mu i ona neobzirni postupak oprost, a pošto mu je i ona oprostila, to je tridesetničar i pred povjerenici i pred gradskim poglavarstvom i pred cielom obćinom javno zamolio oprostjenje, a zadobivši ga svečano obrekao, da će i sa gradskim sudecem i s prisežnici i u obće sa svakim pojedinim gradjaninom živjeti od sada u bratskoj slozi.

Nasljednik Petrov Ivan Marathi, koga kralj Matijaš, kad je smrću posljednjega grofa Celjskoga grad Zagreb prešao iz ruku Celjskih u kraljevske, imenova na preporuku Ivana Thuza zagrebačkim tridesetničarem, bijaše strah i trepet. O nasilju ovoga čovjeka imamo jedno otvoreno pismo zagrebačkoga Kaptola od 21. augusta god. 1465., u kojem se javlja, što su pred njim izjavili gradski sudac Antun, sin Tomin, i bivši sudac Valentin protiv Ivana Marathija u ime svoje i cjelokupne gradske obćine, da je naime on na Stjepanje (20. augusta) t. j. na najvećem zagrebačkom sajmu, koji se drži na gradskom i na kaptolskom trgu, silom zahtievao tridesetničnu pristojbu od kmetova obližnjih plemića i od medvedgradskih podanika, koju oni nisu nipošto dužni

plaćati, a kad su mu ju u istinu uzkratili, da im je zaplenio odielo, kose, volove i drugu stoku i razne stvari, što ih donesoše na trg, a tim da je cijelu obćinu tako zastrašio, da se ni sudac a ni ikoji prisežnik ili gradjanin ne usudjuje izaći izvan grada ili njegova podgradja; što više, da je Marathi isti dan, kad je gradski sudac uložio pred Kaptolom rećeni protest protiv njega, bio i tako drzovit, te je osobno došavši pred sudca zaprietio mu, da će ga ubiti, čim mu se prva sгода pruži.

Tridesetnićni su priepori nastajali, što su se tridesetnićne pristojbe utjerivale od onih, koji ih nisu dužni bili plaćati, ili što su se od onih, koji su ih po zakonu morali plaćati, prekoraćivši propisani za njih ejenik zahtievale veće tridesetnićne pristojbe. Tako se god. 1498. pritužila zagrebaćka gradska obćina kralju Vladislavu, da njezini trgovci više plaćaju tridesetnićne pristojbe, nego li bi morali spram ejenika, jer od robe procienjene na sedam for. plaćaju za tridesetnicu dvanaest zlatnih (dinara). Da se tridesetnica svede opet na ejenik, naloži kralj (31. maja) zagrebaćkim tridesetnićarem: Benku Vemeru i Nikoli Seću, da od robe, kad se procieni, uzimaju samo tridesetinu t. j. da od 30 for. uzimaju samo 1 for., i da se toga strogo drže.

Premda tridesetnićne pristojbe nisu bile poćudne trgovcem u obće, ipak su ih zagrebaćki trgovci kako tako snosili, jer ako se i tridesetnica pobirala za kraljićinu mošnjju ili špag, ali se ona često upotrebljavala i za gradske potrebe, n. pr. za popravak utvrda, župnih crkava itd. Primjera radi spomenut ću, da dne 12. juna g. 1501. veli kralj Vladislav, da mu se slavonski vojvoda Ivan Korvin u ime zagrebaćkoga gradjanstva pritužio, da je taj grad opustio i da je ruševan, pak da bi mu se tim pomoglo, da mu se tećajem triju godina svake godine iz tridesetnice daje novćana pripomoć od trideset i dva for. u ime popravaka, što je kralj i odobrio.¹

I drugim nalogom od 30. marta god. 1505. zapovieda isti kralj zagrebaćkomu tridesetnićaru Stjepanu Thelegdu i njegovim nasljednikom, da iz prihoda zagrebaćke tridesetnice daje gradskomu poglavarstvu svake godine sto for. za gradske popravke, naroćito utvrde, i da ih dotle daje, dok kralj drugaćije ne odredi.² — Za ovu kraljevu blagodat bijaše gradska obćina dužna, kako joj je na-

¹ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 8.

² Spom. gr. Zagr. III. Doc. 39.

ložio isti kralj dne 19. novembra 1506., da svimi mogućimi sredstvi štiti zagrebačke tridesetničare protiv nasilja bana Marka Horvata Mišljenovića i njegovih ljudi, jer se uslied njihova postupka danomice umanjuju tridesetnične pristojbe.¹

Godine opet 1511. obavješćuje kralj Vladislav svoga rizničara Nikolu Herendija i tridesetničare kraljevine Slavonije: Tomu Seča i Ivana Gjulu, da su, kako je vjerojatno doznao, zagrebački utvrđni zidovi u vrlo ruševnom stanju, pak da ih je nedavni potres još većma razklimao, dapače da se i jedna kula posve srušila, a budući da je ovaj grad na granici kraljevina, pak stoga i vrlo nuždan za njezinu obranu, to on za njegov popravak ustupa sav dohodak, što ga na tridesetnicah kraljevine Slavonije imaju plaćati trgovci: Fabijan i Grga Kokorjavići iz Rače i Matija Her iz Serdahelja za robu, koju uvoze i izvoze, i to tečajem triju godina; a sluči li se još i to, da kralj nametne Zagrebu kakov izvanredni namet, da se i on upotrebi za pomenuti popravak; ako bi pak tko mu drago zaprečivao tridesetničare u tom ili im bio na smutnju, da ih gradska občina zaštićuje.² Napokon dne 17. augusta god. 1525. doznao je kralj Ljudevit II. zagrebačkoj gradskoj občini sto petdeset for. u ime podpore za popravke njezine tvrđjave.³

Spomenuvši razne novčane podpore, koje su ugarski kraljevi tečajem XVI. vieka, ali prije mohačke bitke, doznačivali zagrebačkoj gradskoj občini za njezine prieko nuždne potrebštine, pridodat ću nešto samo o onodobnih tridesetničarih i o njihovu postupanju. Što nam se o tom viesti sačuvalo, spominjem, da je dne 26. aprila g. 1503. veliki sudac županije zagrebačke poveo iztragu protiv tridesetničara Ivana Požegaja iz Egidovca, što je g. 1501. izvezao na silu iz podruma kaptolskoga kmeta Bedeka u Vrabču jedan lagav vina.⁴ — Zatim da je dne 20. augusta 1503. zagrebački tridesetničar Ivan Sovan Pastor Florentinac iznajmio u Kaptola zagrebačkoga za godišnjih 200 for. kaptolsko-zagrebačku pijacovinu i maltarinu, obrekavši, da će točno plaćati i ne uvadjati nikakovih novotarija.⁵ — Spominje se i to, da je Ljudevit II. dne 23. juna god. 1516. na pritužbu zagrebačkoga Kaptola, što zagrebački tridesetničari od kaptolskih kmetova, a i od drugih ljudi,

¹ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 52.

² Spom. gr. Zagr. III. Doc. 98.

³ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 197.

⁴ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 19.

⁵ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 22.

koji sa svojom robom polaze na kaptolski trg, zahtievaju mnogo veću tridesetničnu pristojbu nego li od gradskih kmetova i od robe, koja se ili unosi ili uvozi na gradski trg, zabranio u buduće takov nepravedni postupak;¹ a dne 3. jula 1520. opet na pritužbu zagrebačkoga Kaptola kori tridesetničare, što inostrane trgovce sile, da svoju robu iztovaruju na gradskom trgu i ondje pobiru od nje i tridesetnicu na veliki uštrb kaptolskoga trga, pak im kralj zabranjuje, da u buduće to ne čine;² a dne 15. jula god. 1523. na molbu gradskih izaslanika: Mihalja Oprašnića sudca, Emerika Mikulića i Gjure, potvrđuje im kralj privilegij kralja Matijaša, kojim se oslobadjaju od tržišnih pristojba;³ napokon dne 12. januara g. 1525. izvješćuje zagrebačku gradsku obćinu, da je svomu tovarniku Aleksi Turzu povjerio upravu kraljevske riznice, a tim i dohodak svihkolikih tridesetnica, pa kad Turzin čovjek dodje u Zagreb, da preuzme upravu dotične tridesetnice, ako bi ga tko u tom sprečavao, neka ga gradska obćina štiti i brani.⁴

Porazom kod Mohača (1526.) kraljevinami Ugarskom i Hrvatskom zavlada habsburška kuća, pa kako je ona zadržala ustav ovih kraljevina, a i obveze spram njega, tako je bilo i za tridesetnicu, pak je i ona prema postojećoj obvezi plaćala svake godine zagrebačkoj gradskoj obćini 100 for. iz tridesetničnoga prihoda za gradske potrebštine; a ova obveza bijaše uzrok, da su austrijskim dvorom namješteni tridesetničari, koji su pazili, da se ne kriomčari ni uvozinom ni izvozninom na štetu tridesetničnoga prihoda, a zatečene prijavljivali kruni kazne radi. — Zagrebačkoj glavnoj tridesetnici podčinjene bijahu i područne, tako i ona u Samoboru, a već god. 1535., kad neki Leonardo Gruber postade suvlastnikom znatnoga samoborskoga posjeda, otvori na svojem zemljištu pred Samoborom novo tržište, na kojemu se morala roba prodavati ili zamjenjivati. Ovu novotariju dojave tridesetničari kralju Ferdinandu I., koji, pošto je odredbom davnih ugarskih kraljeva grad Zagreb određen za glavno ovostrano tržišno skladište i za prodaju svekolike robe, a Gruber uzprkos tomu već od više godina drži na svojem tlu pred Samoborom sajmove i trg na veliki uštrb zagrebačke tridesetnice, na štetu i kralju i gradu Za-

¹ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 126. 130.

² Spom. gr. Zagr. III. Doc. 167.

³ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 182.

⁴ Spom. gr. Zagr. III. Doc. 194.

grebu, — strogo zapovjedi Gruberu, da ovo tržište s mjesta do-
kine, ne će li, da kralj upotrebi svoju kraljevsku vlast.

Da se i kriomčarenjem u istinu mnogo griesilo na štetu prihoda
tridesetnice, spomenut ću ukor kralja Ferdinanda I., kojim svr-
šetkom jula g. 1535. kori gradjane zagrebačke, što kriomčarenjem
umanjuju kraljevski tridesetnični dohodak, jer ne samo svoju, već
i tuđu marvu gone stranputice, i to s oružanom rukom, mimo
kraljevskih tridesetnica, te su u ovo posljednje doba izagnali na
taj način do 1000 komada rogatoga blaga; on se nad takovim
postupkom snebiva, kad upravo oni, koji bi morali nastojati, da
se tridesetnični prihod množi, jer ide u korist i gradskoj občini,
rade, da ga umanjuju, pak im zapovieda, da njegovim tridesetni-
čarom Ludoviku Pekriju i Luki Zekelju nadomjeste svukoliko
tridesetnici nanesenu novčanu štetu, a u buduće da se sličnih iz-
greda sasvim okane; u protivnom slučaju naložit će rečenim tri-
desetničarom, da u kriomčarenju zatečenu marvu zapliene i tako
ju drže, dok ne plate od nje ili tridesetničnu pristojbu ili se drugo
što treba ne odredi.

Imamo još jedno kraljevo pismo od g. 1539., kojim dne 7. no-
vembra kralj Ferdinand I. gradjanom zagrebačkim javlja, da
premda je odobrio i potvrdio ejenik o plaćanju tridesetnice i do-
stavio ga tridesetničarom i protustavnikom (*contrascribae*), ipak
mu je doglašeno, da neki plemići, kao i neki drugovei, pa čak i
gradovi ne će da ga obdržavaju, već lukavo obašavši s robom
prekriomčaruju ju na uštrb kraljevinskoga tridesetničnoga dohodka,
a kad ih tridesetničari zateku, robe im ne mogu zaplieniiti, jer
nisu dosta jaki, a gradska im občina oružanu silu, kad ju za nju
zamole, uvijek uskraćuje; stoga zapovieda kralj občini, da je tri-
desetničarom svaki put dužna dati u tom poslu oružanu silu; ako
li občina ne posluša ove opomene, upotrebit će protiv nje stroža
sredstva.

Rekoh, da se iz tridesetničnoga dohodka, dozvolom krune, da-
vala gradskoj občini za njezine gradske potrebštine neka novčana
svota, sad veća sad manja, bilo za opredieljeno vrijeme bilo za
neopredieljeno t. j. do opoziva; ovu ustanovu zadržali su i Habs-
burgovei, kako razabiremo iz pisma Ferdinanda I. (1539.) zagre-
bačkim tridesetničarom Luki Sekelu i Leonardu Kubinu, kojim
im nalaže, da „*illam deputationem, que ab antiquis temporibus
ex graciosia concessione divorum regum Hungarie . . . ex ipsa tri-
cesima racione rerum eorumdem civium ad instauracionem et mu-*

nicionem eiusdem civitatis nostre facta est“ ne smiju uzkraćivati, već ju redovito davati; pa da tridesetničari odaberu ili svojega čovjeka ili kojega gradjanina i zaprisegnu ga, da pazi, koliko se ova tridesetnična podpora troši za gradske potrebštine.

Spomenuh, da se iz tridesetničnih dohodaka davalo gradskoj občini podpore po sto i sto dvanaest for.; ali za Habsburgovaca povišena je na 200 for., kako spominje kralj Ferdinand I.: „illam ducentorum florenorum summam, quae vobis ad munimenta civitatis ex tricesima deputata est“; a davala se, kako iz sačuvanih tridesetničnih računa doznajemo, sve nekako do god. 1590., jer sljedeće godine (28. marta 1591.) tuži se gradska občina caru i kralju Rudolfu veleći mu u svojoj predstavci: da je carev djed kralj Ferdinand I. na temelju starih povlastica, koje su ovomu gradu udielili još ugarski kraljevi, dozvolio, da se neka svota tridesetničnih dohodaka daje občini za popravak gradskih zidova i pokrivanje kula; sada pak, premda tridesetničari pobiru tridesetnicu, pače i od njih ju iziskuju, za gradske se popravke ne daje ništa, a kolike je grad pretrpio nevolje i štete za netom prošlih burnih vremena, jasno se razabire po tom, što je sada u samom gradu opustjelo više od 125 kućnih gruntova, a koliko su ruševni gradski zidovi, a kolike kuće spaljene i razorene, da u kolikom je broju nestalo gradjana i gradskih stanovnika, a što je najgore, pred vrati im stoji neprijatelj — Turčin, pak bi se lasno dogodilo, da mu ovako slabo utvrđen grad padne u ruke; a na svršetku ove predstavke pridomeće gradska občina, od kada je habsburška kuća primila žezlo ove kraljevine, da joj je grad Zagreb uvijek bio vjeran, a naročito u ovo najopasnije doba, kad je vojvoda Ivan Zapolja sa svojom golemom strankom težio za krunom, te mole cara, da im molbu usliši.

Da li je car i kralj Rudolf uvažio ovu predstavku zagrebačke gradske občine, i koliku joj je doznačio podporu, nije nam poznato, jer u onodobnih okolnostih nije se oveća svota ni mogla doznačiti; pak i ono, što joj je, kako držimo, doznačeno bilo, dobivala je istom nakon velikih poteškoća i silna moljakanja, kako se to jasno vidi iz pisma, koje je dne 3. oktobra g. 1607. odaslala gradska občina Tomi Kipniku: tricesimatori regni Slavoniae supremo, s ovimi riečmi: „Generose ac egregie domine etc. Morete se Vaša milost dobro spomenuti, kako smo ve ta prešestna leta Vašu milost nikoliko krat obnahadjali i po našeh ljudi i po listu sboga naše harmice i kneza Jančeca; i Vaša milost, kako dobar

i pravičan gospon i naš patronus v sem, što smo potribuvali, dobar red dali i navučili i knezu Jančecu zapovidali, da bi nam dal extracte, da njega milost, ne znamo za ki zrok, kuli batrivot, vzamši mi, za našu prijatelskim zakonom prošnju i za Vaše milosti exmissiu ne mari, niti do dan današnji nam extractov ni dal; niti mi imamo polag česa harmice tirati ni zbirati; a od onud, kako Vaša milost dobro znate, vekša marha prohodi, i tako njega milosti i nam i njega svetlosti ovomu pustomu zidu (t. j. Zagrebu) velik kvar čini. Da bismo drugi put našli, ali mi inoga v tom za glavu ne deržimo nego Vašu milost. Ostala naša dugovanja hoćete Vaša milost od kneza . . i L(uke) Jušića, naše braće, razumiti. — Gospodin bog Vašu milost zdravo i srečno oderži. Datum Zagrabiae 3. octobris, anno Domini 1607.“

Toliko doznasmo o tridesetnici u staroj zagrebačkoj trgovini; od nje je na godinu ulazilo po 400 i više, a kadkad čak i 1000 forinti.

Od tridesetničara zagrebačkih sačuvala su se imena: Petar, 1357; Saracen, 1366; Franjo, 1369; Leon, 1375; Michael, 1382; Givan, 1382; Bernardo Sachs, 1416; Hermann, 1419; Leonardo Italijan, 1430; Petar, 1437; Nikola, 1440; Pavao, 1445; Pavao walpot, 1463; Ivan Marathi, 1465; Givan, Sovan de Florencia, 1474—1504; Dominik de Florencia, 1482; Alapi Baltazar, 1494; Ivan Varaždinac, 1495; Benedikt de Wemer, 1498; Nikola de Zech, 1498; Ivan Požegaj, 1503, 1508; Toma de Zeech, 1511; Ivan de Gjula, 1511.

Ako je i bilo nesnosno plaćanje tridesetnične pristojbe, koju su plaćali inozemni trgovci uvozeći robu u Zagreb, ali nasilni tridesetničari zahtievahu ju često i od trgovaca zagrebačkih, pa odatle su nastale i silne borbe; no to se donekle i snašalo, jer se tridesetnični prihod upotrebljavao za gradske potrebštine; teže i nesnosnije bilo je plaćanje carine (maltarine) i pijacovine, to bijaše onaj svakidanji pravi kamen smutnje, povod trovječnoj a često i krvavoj borbi medju Kaptolom zagrebačkim i občinom grada Zagreba. — O tom ću dakle поближе progovoriti.

Ako se nazivi: „carina“ (telonium) i „pijacovina“ (tributum fori), premda su raznolika značenja, u onodobnih listinah zamjenjuju, ja ću pišući o tom nastojati onako ih obilježiti, kako im je gdje značenje.

Carina ili maltarina plaćala se kod gradske malte ili mitnice za robu, koja se izvana dovezla ili unesla u Zagreb, ili da se ondje

prodaje ili da se samo mimo Zagreba proveze ili pronese na drugi koji trg; a pijacovina plaćala se za mjesto na trgu, kad je ili domaći čovjek ili stranac svoju robu javno prodavao na trgu; a ejenik za jedno i drugo stvarao je kralj suglasno sa saborom, pak se stoga i novčani prihod jedne i druge pobirao za krunu, a ona ga je često ili čitav ili djelomično ustupala ili gradu ili pojedincu, bilo za njegovu korist, bilo za popravak glavnoga drumu, mostova, prijevoza ili broda.

Kada je u Zagrebu postao sajam, ne zna se, ali je nedvojbeno, kad je utemeljenjem biskupije (1093.) Zagreb postao i sielom županije, a često vojvode ili bana, da se tada već u njemu trgovalo, i da je bez dvojbe kralj Ladislav, utemeljitelj biskupije, njezinu Kaptolu inače dohodci slabo obskrbljenu u svom osnutku doznačio kao pripomoć dva diela prihoda cjelokupne zagrebačke pijacovine, a za krunu zadržao treći samo dio. Ova se tvrdnja najjače podkrepljuje tim, što je god. 1292. dne 26. juna kralj Andrija III. Kaptolu zagrebačkomu uz uživanje dviju trećina pijacovinskoga prihoda (tributi fori) poklonio i ustupio treću trećinu t. j. sav pijacovinski prihod: „*terciam partem tributi fori nostri de monte Grecensi supradicti, cuius eciam duas partes ex collatione regia traditam et collatam eciam in antea ipsum capitulum possidebat integraliter, quasi consolidacionis iure, eidem capitulo dedimus, donavimus et contulimus perpetuo integraliter possidendam*“, pa strogo zabranio banu, da se ni on ni njegovi činovnici ne usude uznemirivati Kaptol i priečiti ga u pobiranju cjelokupne gradsko-zagrebačke pijacovine.

Ovaj privilegij Andrije III., udieljen Kaptolu zagrebačkomu za cjelokupnu zagrebačku pijacovinu, bijaše izdan pol vieka kasnije, od kako je kralj Bela IV. povisio desnu obalu potoka Medveščaka na slob. kralj. grad (1242.), pa ipak tomu slobodnom i kraljevskom gradu nije ni utemeljiteljnom zlatnom bulom pripalo ikakovo makar i najmanje pravo na vlastitu pijacovinu; ono je ne samo ostalo Kaptolu nepovriedjeno i na dalje, već mu se i cijelo sasvim ustupilo, dok je gradjanom desne obale ili zagrebačkoga Gradea udieljeno bilo od Bele IV. samo to, da na ničijih trgovih po zemljah ugarske krune ne plaćaju nikakove pijacovine: „*tributa infra regales terminos in nullo loco solvere teneantur*“. — U samoj takodjer zlatnoj buli, kojom kralj odredjuje, da se u istom gradu oveći sajam drži dvaput u tjednu, i to u ponedjeljak i u četvrtak, a obični trg svaki dan: „*quod in eadem civitate forum sollempne*

duobus diebus in ebdomada, videlicet die Lune et die Jovis celebratur, et preterea forum cottidianum cottidie habetur“, ni najmanjom se riečju ne spominje, da na ovom gradskom trgu imade gradska občina ikakovo pravo makar na najmanji prihod tržne pristojbe.

Občina zagrebačkoga Grada, toga slobodnoga i kraljevskoga grada, nije ravnodušno snosila, da tuđa vlast na njezinu tlu pobire pijacovinu za sebe; to je s punim pravom držala za omalovaženje svojih slobodština, a k tomu sjećajući se pohvale samoga Bele IV. (g. 1266.): „vjerni naši gradjani u utvrđivanju ovoga grada, gradeći u njemu kuće i prenoseći onamo svoja zdanja, imadoše silnih troškova, neprekidna posla i goleme štete“, zamisliše i naumiše stvoriti neku novu tržnu pristojbu u svoju korist.

Ne ima ni najmanje sumnje, da Kaptol nije doznao za ovaj naum zagrebačke gradske občine, jer imademo pismo kralja Roberta od 28. juna 1318., u kojem veli: budući da Kaptol u zagrebačkoj občini od vajakada uživa pravo pobiranja pijacovine, neka mu ono i nadalje netaknuto ostane, dapače zabranjuje, da se nitko ne usudi uvoditi kakovu novu tržnu daću: „nec in eo loco aliquod aliud tributum quacumque arte vel ingenio constituere vel eciam ordinare“. — Ali protiv ove kraljeve zabrane ipak uvede gradska občina novu pijacovinu u svoju korist, a protegne ju na sol i na drugu trgovinu: „super salis et rebus aliis“, naime da pazi, da li se prodajna sol dobrom mjerom mjeri, pak prema tomu ovu tržnu pristojbu prozove „stârom“ („stâr“ bijaše drvena mjera za sol i žito), a drugu pristojbu, naime za robu, uvede zato, što je bdjela, da se zdrava roba prodaje, a prozove ju „filjarščinom“.

Ovakovom novotarijom uvriedjen Kaptol prituži se samomu kralju, jer kraljevskim privilegijem njemu pripada pobiranje gradske pijacovine, a druge novo uvedene tržne pristojbe na štetu su ovoga stanovništva, koje morsku sol u veliko troši. Na kaptolsku pritužbu piše kralj Roberto dne 2. februara 1321. banu Ivanu Babaniću, da prema rečenoj kaptolskoj pritužbi iztraži glede uvedene nove tržne pristojbe: stâra i solmjere, pak ako ih pronadje shodnimi, da ih zadrži i pripoji kraljevskoj tržnoj pristojbi i odredi Kaptolu, a pronadje li ban, da su neshodne, da ukori gradjane, što su ih uveli preko svoje vlasti, jer ako im je dozvoljeno uzakonjivati međjusobne globe, ali ih ne smiju nametati ni erkvenoj vlasti ni ikomu izvan svoga područja.

Ovo se važno pitanje moralo pretresati na domaćem saboru, koji sazva ban nekako oko polovine mjeseca augusta g. 1321. i kojemu i sâm predsjedade, dok stranke odaslaše svoje punomoćnike, Kaptol dva svoja člana: Martina, arcidjaka vaškanskoga, i kanonika Gjuru; gradsku pak obćinu zastupao je njezin bilježnik Toma.

Na tom saboru kaptolski punomoćnici zamoliše, da se novo uvedene tržne pristojbe za sol i živež prozване: stâr i filjarščina doznače Kaptolu, da ih on ubire na podlozi kraljevskih privilegija. Na ovo odvrati gradski notar Toma, da o ovom prieporu ne mora gradska obćina na podlozi kraljevskih izprava odgovarati ni pred kim osim pred samim kraljem. — Ali na Tominu izjavu odgovori ban, ako bi imala gradska obćina doista kakovu kraljevu izjavu, u kojoj bi se mimoišla naročito spomenuta banska vlast spram obćine, da ju to ništa ne krnji, jer je u zemljah ugarske krune najuzvišenijsje bansko dostojanstvo, pa i onako ban na saboru zastupa samoga kralja; stoga imade li bilježnik Toma druge jače dokaze za uvedenje pomenute nove tržne pristojbe, neka ih pred sabor iznese. — Na to odvrati punomoćnik Toma u ime gradske obćine, da obćina ima kraljevski privilegij, kojim joj se dozvoljava u tržnih i u drugih pristojbah uvoditi novotarije; na ovu pak izjavu odredi ban novo ročište, svetak Stjepana kralja, da na njemu podnese saboru ovaj kraljevski privilegij.

Drugi dan po Stjepanju ili dne 21. augusta, kad se u Zagrebu držao i najveći sajam, sabra se i sabor, na kojemu je morao gradski notar podastrieti kraljev privilegij, kojim se gradskoj obćini dozvoljava uvoditi nove tržne ili druge pristojbe, ali u onih izpravah, što ih je saboru tada podnesao Toma, nigdje se ni jednom riečju ne spominje ikakova vlast, kojom bi obćina imala kakovo pravo uvoditi novih pristojba bilo na sol ili na živež, pak ban suglasno sa saborom osudi gradsku obćinu na gubitak parnice i da vrati Kaptolu, što je do sada ubrala od tržne pristojbe stâra i filjarščine, pak potvrdivši stâr i filjarščinu kao zakonitu tržnu pristojbu, spojivši ju s ostalom kraljevskom pristojbom, doznači ju sabor Kaptolu; a da se ova nova tečevina zakonito provede i uruči novomu dostatniku, još isti dan uvedoše opunovlaštenici: knez Nikola Stjepanov Čupor, plemić moslavinski, i Stjepan Frankapan, knez vinodolski, zagrebački Kaptol u pravo pobiranja stâra i filjarščine.

Ovom saborskom presudom, kojom se Kaptolu zagrebačkomu dosudilo pravo na pobiranje tržne pristojbe stára i filjaršćine, i od koje je on dne 2. septembra god. 1321. u Kaptola čazmanskoga, kao vjerodostojna mjesta, izvadio autentičan priepis za makar kakvu buduću sudbenu porabu, a odobrio ju je i sam kralj u drugotnom priepisu dne 29. novembra g. 1323. — još se većma zaoštrio žalac medju Kaptolom i gradskom obćinom, koja je, da se osveti Kaptolu, tržni poklad, kao žito, vino i drugu robu, bilo kaptolsku ili njegovih ljudi, koja se prodavala u gradskom području, uejenjivala i ne dozvoljavala prodavati; zatim je obćina kaptolske ljude i stanovnike hvatala po kaptolskih posjedih i vukla pred gradski sud; napokon je kaptolske podanike, bilo za tudji dug ili za njihov vlastiti, bez dozvole kaptolske gonila i uznemirivala.

Da se zlo u zametku uguši i ne urodi gorim, na ove se nepravde pritužio Kaptol samomu kralju, koji opomene gradsku obćinu, neka se primiri; pa doista dne 18. oktobra god. 1324. sklopi se podpuna pomirba medju jednom i drugom jurisdikcijom, a izdade ju gradsko poglavarstvo: sudac Pehman, a prisežnici: Nikola, Franka, Peterlin, File, Petar, Gjuro, Nikola i Juraj. Spomenuvši na kratko u uvodu nepravde, što ih je poćinila obćina Kaptolu u ovo zadnje doba, veli, da pomišljajući, kako su nekoć njihovi predji živeći sa Kaptolom u slozi napredovali sa dobra u bolje, pa i oni želeći se ugledati u njihov primjer utanaćuju sa Kaptolom slogu i prijateljstvo pod ovimi uvjeti: ponajprije obećasmo Kaptolu, da nikakovu novu pijacovinu na uštrb ili umanjenje postojeće pravedne njihove pijacovine ne ćemo ni zahtievati niti ikada ustanovljivati osim stára i filjaršćine, što je obćina za sebe stvorila, pa to i zadržava; cijela pijacovina neka se, kako je do sada bivalo, bez ikakova uštrba pobire za Kaptol, a obćina ne će pristati u tužbu ničiju o plaćanju pijacovine, već će takovu naputiti na kaptolski sud. Kaptolski poklad ili zalihu njegovih ljudi, bilo u gradu ili gradskom podgradju, kao vino i žito i sve drugo, što se donese i skladne, ne ćemo s lukavštinom upotrebiti u svoju probit, i od toga ne ćemo tražiti pijacovine ni mi niti ikomu dozvoliti, da ju traži. Gradjani za iznajmljenje svojih kuća ili komora da od Kaptola ili njegovih ljudi onoliko uzimaju, za koliko je gospodar sklopio ugovor s najamnikom; a nikad ne ćemo braniti Kaptolu ni njegovim ljudem, da u gradu ili podgradju prodavaju svoj poklad ili vino toće po volji. Napokon obećava

obćina, da ne će hvatati kaptolske ljude na kaptolskih posjedih niti ikomu zapoviedati, da ih hvata, već da će s njimi živjeti u slozi i pomagati ih, koliko bude moguće, protiv svakoga napadača; pa i to, da ne će kaptolske podanike bilo za osobni ili za tuđi dug hvatati i goniti na gradski sud. — Na ovakov su se dakle način smirila oba protivnika, gradskoj je obćini prepustio Kaptol stâr i solmjeru, a ova Kaptolu zajamčila mirno pobiranje dotadanje pijacovine.

Ali ovo primirje na žalost ne potraja dugo, jer kad je polovinom juna g. 1333. Karlo Roberto putujući u Napulj neko vrieme proboravio u Zagrebu, htjela se ovom sgodom okoristiti donekle i gradska obćina, a naumila je to postići u tržnoj pristojbi. Došavši mu se pokloniti gradsko ga je zastupstvo tom prigodom sjetilo, koliko mu je ova obćina vjerna, pak upravo s ove vjere da je mnogo i stradala, a naročito čestim ukonačivanjem vojske prigodom prošlih kraljevih vojna; zatim da su joj dohodeci maleni, pak da ne može ni svoga grada što jače učvrstiti ni njegovu utvrdu držati u boljem stanju i providjati posadom kako bi trebalo; pa stoga ga moli, da od onih stvari i trgovine inostranaca, koja se u njihovu gradu iztovaruje prodaje radi, kao vina, žita i soli, dozvoli — u koliko bude shodno „prout conveniens et congruum fuerit“ — pobiranje tržne pijacovine, da se može grad učvrstiti i držati dobro providjen. Kralj, koji se više brinuo za velike svjetske stvari nego li za domaće poslove svojih kraljevina, ne uputivši se poblize o zagrebačkoj pijacovini, odredi posebnim pismom od dne 13. juna, da svi inozemci i domaći ljudi, koji svoja iztovarišta imaju ili će imati u gradskoj obćini, od iztovarivanja robe: „de depositis vestris“ plaćaju onakovu pristojbu, kakovu s obćinom uglave: „collectam seu exaccionem eo modo, prout sepedicta civitas nostra vobiseum ordinabit, singulis annis dare et persolvere debeatis“, jer je obćinu ovlastio, da može ovakovu pristojbu i silom uzeti, tko bi se suztezao platiti ju.

S ove nove tržne pristojbe, koju „postavom“ prozva gradska obćina, izlegao se opet spor medju Kaptolom i gradskom obćinom, jer je gradska obćina zahtievala postavu i od kaptolskih podanika, pak se radi toga obratio Kaptol s tužbom na samoga kralja, a on odredi, da se stranke medju sobom nagode, što je i učinjeno dne 28. aprila g. 1339. medju zagrebačkim Kaptolom i gradskim poglavarstvom: sudcem Nikoletom, a prisežnici: Petrom, Pulanom, Pavletom, Vlčetom, Endrejkom, Martinom, Demetrijem, Pintikačem

i Niklinom — pod ovimi uvjeti: Ponajprije da ne će ni gradski sudac ni gradska občina nikada u buduće zahtievati postavu od podanikâ zagrebačke crkve, niti im radi nje stavljati u buduće kakovu drugu pristojbu; zatim da ne će ni sudac ni gradska občina (kako je dosadanji običaj i kako to ima kraljevski privilegij) priečiti kaptolskim pobiračem tržišne pristojbe pobirati pijacovinu od gradskih podanika t. j. stanovnika u gradskih selih (izuzevši jedino građane, koji ondje stanuju); ako li bi se gradski seljaci opirali tomu, da ih gradska občina ne će uzimati u zaštitu; napokon da će gradska občina za petnaest dana srušiti neku gradjansku kuću nepravredno gradjenu do Popova turna, i da će tada onaj prazni prostor vratiti.

S druge pak strane odriče se Kaptol svakoga prava na pobiranje filjarščine, pak ju sasvim prepušta občini. Napokon dozvoljava gradjanom, da sadjenje i obradivanje trsjâ u kaptolskoj jurisdikciji, a naročito u Bukoveu, slobodno i na dalje uživaju, a onomu, tko ili ga ne ima ili mu se izgubio posjedovni list, izdat će Kaptol drugotnicu, te ne će uvadjeti nikakovih novotarija, već će se međusobno poštovati i braniti protiv zajedničkoga neprijatelja.

Tim se dakle spor glede tržišnih daća u glavnom riješio, ali, kako se čini, bilo je slučajeva, da su se prodavaoci parbili pred gradskom občinom sa kaptolskim pobirači o pijacovinskoj pristojbi, jer odviše zahtievaju; ovako bar nagadjam po tom, što je gradska občina dne 13. januara 1343. ustanovila sa gradskom občinom nov cjenik za pobiranje carine ili maltarine.

Ovaj tržišni pristojbeni cjenik ja držim cjenikom i za carinu ili maltarinu i za pijacovinu s razloga, što se za isti cjenik nešto preinačen i obširniji na saboru od 12. maja god. 1421. kaže, da je stvoren „in exaccionibus et solucionibus tributorum seu teloniorum quorumcumque“; pak i zato, što se veli, da ovu pristojbu jednako plaća tako prodavalac kako i kupac: „a venditore et similiter ab emptore, et hoc idem duplicatum tali modo semper subintelligatur in omnibus et singulis rebus infrascriptis specialiter vel generaliter subintellectis“.

U uvodu se ovoga cjenika veli, da je tržišna pristojba kraljevska daća, pak se zato proteže na svakoga, a Kaptol da ju ubire samo privolom krune na podlozi najčvršćih povlastica, ali zato ju je ipak svatko dužan plaćati osim onih, koji su od nje oprošteni bilo crkovnim oprostom ili kraljevim pismom ili kaptolskom dozvolom. — Plaća se pak ovako: Od pojedinih teretnih kola robe, makar

od kud došla i makar kamo polazila, ako prolaze kroz Zagreb, bilo po zemljištu gradskom ili kaptolskom, plaća se dvanaest ban-
skih dinara t. j. takovih dinara, kojih sedamdeset vriedi forintu ili
dukat. — Od teretnih kola robe, koja se vozi u Zagreb na pro-
daju, plaća se: od pojedinih svežanja grimizna sukna pol srebrna
fertona (50 dinara); drugo sukno ili roba neka se procieni na mjestu,
pak od svake marke procjene da se uzmu dva dinara. — Od kola
natovarenih žitom šest dinara od prodavaoca, a isto toliko od kupea;
u obće koliku tržnu pristojbu plaća prodavalac, isto toliku da
plaća i kupac. — Od svakoga konja natovarena žitom dva dinara.
— Od svakoga sirca voska dinar. — Od svakoga stâra soli i od
svakoga komada kovana željeza obul. — Od kola vinom natova-
renih dva dinara. — Od kolâ svježih riba šest dinara. — Od kolâ
nasoljenih riba dvanaest dinara; a bude li moruna, od komada
šest dinara. — Od svake košare većih riba dva dinara, a od ma-
njih dinar; od pojedinoga koša, u kojem su raci, obul. — Od
prodajnoga konja šest dinara, a od kobile četiri dinara. — Za
domaće sukno (darovec) i platno, što ga čovjek na krkače donese,
dva dinara; ako li bude manje, neka pristojbu plati prema pro-
cjeni vrednote. — Od svakoga vola, krave, teleta, junca dinar. —
Od komada sitne stoke obul; isto toliko od ovce i jarca. — Od
oveće svinje dinar; od polugodišnje obul; od košare odojaka obul.
— Od svake kože bilo pitome ili divlje zvieri prema vriednosti ili
dinar ili obul. — Od posude meda obul. — Od jarića, koji se
s materom prodaju, do svetka Uzašašća Gospodinova ne plaća se
ništa. — Od pojedinoga komada mužkaračkoga ili ženskog odicla
ridje boje obul; a od ostalih mužkih i ženskih suknenih haljina
da se uzme tržna pristojba prema kakvoći tvari. — Od svake
vreće sočiva, što ga čovjek na krkače donese, da se uzme mjerica.
— Od sira, voća, predje, lana i ostaloga plaća se prema vriednosti.
— Od kola natovarenih letvami ili koljem letva ili kolac; od kola
pak natovarenih daskami dinar ili obul, t. j. jesu li deblje ili
tanje. — Od kola natovarenih drvom bilo za gradnju kuća bilo
za pokućstvo, koje se ponajviše sieče u kaptolskih šumah, obul. —
Zatim da je svatko od svoga umieća ili zanata, bio on krčmar ili
krznar ili lončar, dužan plaćati u ime svakogodišnje privrede svoga
umieća ili obrta: o Božiću pet dinara, o Vazmu pet, a na svetak
Stjepana kralja pet dinara. — Dovezena pak roba, koja se u obće
ne prodaje na trgu, neka se procieni, a od procjene uzimat će se
postotni dinar. — Napokon su kaptolski pobirači tržne pristojbe

vlastni poput kraljevskih poreznika, bilo u gradskoj občini ili na drugom kojem mjestu, gdje god Kaptol pobire tržnu pristojbu, zaplijeniti robu, kad bi se prodavaoci ustručavali platiti tržnu pristojbu.

Ovo je dakle tržna pristojba, kako ju je uglavio zagrebački Kaptol sa gradskom občinom o zagrebačkoj carini i pijacovini; ali je Kaptol zagrebački kao veleposjednik imao i svoju vlastitu maltu ili mitnicu u Sesvetah blizu Zagreba; no za banovanja Mikčeva pobirao je ban sesvetsku carinu za sebe, banovi pak ljudi odabrali su svake godine po jedan dan, kad su zagrebačku mitnicu i pijacovinu brali za sebe. Protiv ove i drugih sličnih nepravda pritužio se Kaptol kralju Ljudevitu, odaslavši u Ugarsku početkom prosinea g. 1342. svoga prepozita Jakoba, koji prijavi kralju sav banov postupak; kralj pak na ovu tužbu naloži pečuškomu Kaptolu, da po svojem izaslaniku u prisuću kraljeva povjerenika tjelesnoga stražara Ravaza uvede Kaptol u uživanje sesvetske maltarine; a na Valentinovo dne 14. februara g. 1343. pečuški kanonik izaslanik Stjepan sa pomenutim kraljevim pristavom Ravazom u Zagrebu u gradskoj občini proglasi protuzakonitim savkolik postupak i banov i njegovih ljudi glede sesvetske mitnice, te pred mnoštvom sakupljenoga naroda uvede Kaptol u podpuno uživanje ove mitnice.

Mikčev nasljednik ban Nikola tek što je preuzeo bansku čast, postavi za izprašnjene zagrebačke biskupske stolice novu svoju mitnicu na biskupskom posjedu Vlaškoj ulici kod župne crkve sv. Antuna; ali u brzo imenovani novi biskup Jakob, nekadanji tjelesni liečnik kralja Karla Roberta, prituži se kruni na nanesenu mu ovu nepravdu, pak kralj Ljudevit naloži banu, da ovu novu mitnicu s mjesta makne, što ban i učini dne 13. aprila 1344.

Spomenuh, da je god. 1339. gradska občina sklopila pomirbu sa Kaptolom o pobiranju tržne pristojbe, da pristala i na to, da je Kaptol vlastan pobirati ju od gradskih podanika ili seljaka, koji su po gradskih selih, i to: u Dedićih, Gračanih, Kraljevcu, Kobiljaku, Sviblju, Nartu, Novoj vesi kod Save, Pobrežju, Čnomercih, Hraćeu i Petrovini preko Save; ali se nakon kratka vremena prohtjelo gradskoj občini, da i s njih skine ovaj teret. Ovako moglo bi se po tom naslućivati, što je početkom marta god. 1346. zagrebački prepozit Jakob zamolio u kralja Ljudevita, da naloži Kaptolu ostrogonskomu, neka potraži u svojem arhivu onu saborsku odluku od god. 1321., kojom zagrebačkomu Kaptolu dosudjuje ban Ivan

podpuno pobiranje tržne pristojbe u občini zagrebačkoga Gradca; a nadje li ju, da mu ju u ovjerovljenom priepisu priobći.

Pošto je zahtievana listina pronadjena, odredi kralj, da Kaptol ostrogonski povede očevidnu iztragu, kako zagrebački Kaptol pobire ovdje tržnu pristojbu; a Kaptol ostrogonski poslušavši kraljev nalog odgovori mu dne 5. aprila 1346., da je na njegovu zapovied s izaslanikom kraljevim Adamom, sinom Jakobovim, sa Glavnice odaslao svoga sučlana kanonika i vašvarskoga arcidjakona Petra u Zagreb, da povedu iztragu o pobiranju pijacovine; a oni da su u ponedjeljak po sredopostnoj nedjelji (kad najviše stranih i domaćih ljudi dolazi u gradsku občinu radi trgovine) izpitujući ovdje svećenike i svjetovnjake doznali, da zagrebačku gradsku pijacovinu od vajakada pobire zagrebački Kaptol. i da ju je svatko (osim gradjana zagrebačkih) dužan plaćati, dapače da su u rukama sudca Grge, koji je upravo tada pobirao pijacovinu, našli i Kaptolom potvrđeni cjenik za ubiranje pijacovine, te su njezinu pristojbu opet dosudili Kaptolu.

Ali je gradska občina u drugoj takodjer parnici, koju je vodila sa Kaptolom zagrebačkim radi svojih prekosavskih posjeda, uz njihovu obranu za sebe išla i za tim, da njihove stanovnike a svoje podanike na tih posjedih bilo kako oslobodi od plaćanja zagrebačke tržne pristojbe, dok napokon g. 1392. dne 12. maja pred tovarnikom Nikolom, sinom Ivana Kanižaja, obje stranke ne sklopiše primirje, u kojem se medju ostalim uglavilo i glede plaćanja pijacovine ovako: da zagrebački Kaptol ni njegovi činovnici više nikad ne će od gradskih podanika u selih: Dedićih, Gračanih, Kraljevcu, Kobiljaku, Sviblju, Nartu, Novoj vesi kod Save, Pobrežju, Čnomercih, Hrašću i Petrovini zahtievati makar kakovu carinu t. j. maltarinu i pijacovinu; a isto tako obvezali su se i gradjani, da ni oni u svojoj občini ne će od kojih mu drago kaptolskih podanika zahtievati ni filjarščine ni kakove mu drago druge tržne pristojbe; na one pak podanike, koje bi tečajem vremena dostao ili Kaptol ili gradska občina, da se ova blagodati ne proteže, oni će kao takovi morati plaćati pijacovinu i maltarinu.

Toliko o borbi za zagrebačku gradsku maltarinu i pijacovinu u XIII. i XIV. vieku.

(Svršit će se.)

20

1000

